HALİDE EDİB ADIVAR

YOLPALAS CİNAYETİ

ROMAN

HALİDE EDİB ADIVAR

YOLPALAS CİNAYETİ

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

ROMAN

CAN

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

- *Sinekli Bakkal,* 2007
- *Ateşten Gömlek,* 2007
- *Handan,* 2007
- *Türk'ün Ateşle İmtihanı,* 2007
- *Vurun Kahpeye,* 2007
- *Son Eseri,* 2008
- *Mor Salkımlı Ev,* 2007
- *Tatarcık,* 2009
- *Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri,* 2009
- *Kalp Ağrısı,* 2010
- *Zeyno'nun Oğlu,* 2010
- *Âkile Hanım Sokağı,* 2010
- *Çaresaz,* 2011
- *Sevda Sokağı Komedyası*, 2011
- *Kerim Usta'nın Oğlu*, 2012

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar'daki Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de gazetelere yazmaya başladığı kadın haklarıyla ilgili yazılarından ötürü gericilerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında bir süre için Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra eğitim alanında görev alarak öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya kaçarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce onbaşı, sonra üstçavuş rütbesi verildi. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası ile siyasal görüş ayrılığına düştü. Ardından 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. 1939'a kadar dış ülkelerde yaşadı. O yıllarda konferanslar vermek üzere Amerika'ya ve Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Adıvar, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi ve 1964'te öldü.

Sunuş

Halide Edib Adıvar'ın Avrupa'da (eserin sonundaki notuna göre Paris'te) bulunduğu 1936 yılında kaleme a ldığı bu cinayet romanı aynı yıl *Yedigün* dergisinde, günler öncesinden başlayan bir ilan ve reklam kampanyasından sonra yayımlanmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın, Reşat Nuri, Peyami Safa, Muhsin Ertuğrul gibi edebiyatçıların kadrosunda bulundukları, ayrıca Halide Edib Adıvar'ın, özellikle Avrupa'da gördüğü çeşitli yerlerle ilgili, mesela "Mistral İlinde", "Şekspir'in Doğduğu Yer", "İngiliz Kadın Hapishanesinde Gördüklerim" gibi yazılar görderdiği *Yedigün* dergisi, *Yolpalas Cinayeti*'ni okuyucusuna:

"Halide Edib yeni romanını, değer bilen okuyucularına Yedigün sayfalarında sunma imkânını bize vermiş bulunuyor. Türk edebiyatının bu hakikaten edib romancısı Avrupa'da yazdığı son romanının ilk müsveddelerini gönderdi. Pek yakında bu sayfalarda zevkle, bedii heyecan ürpermeleriyle okuyacaksınız. Çünkü bu roman Türk edebiyatında bir merhale olacaktır," diye ilan ediyordu. Eser, hemen ertesi yıl (1937) Muallim Ahmet Halit Kitap Evi tarafından "Realist Roman" sunuşuyla basılmıştır.

Halide Edib bu kısa romanında, bir cinayet olayını, İstanbul yüksek sosyetesinin ve dolayısıyla devrin yaşantısından bir kesitin sosyal eleştirisini yapmak için kullanır.

Halide Edib'in bu az bilinen eseri yazarının özgün dili ve üslubu korunarak ve günümüz okuru için anlaşılması güç olabilecek kelimelerin karşılıkları aynı sayfada verilerek yayıma hazırlanmıştır.

MEHMET KALPAKLI

1

Hâkim[1]:

— Adın ne?

— Kaz Akkız.

— Evrakında Nadire yazılı.

— O hizmetçilik adım.

— Lâkabın[2] neden Kaz?

— Köyde kaz güderdim.

— Kaç yaşındasın?

Mücrim[3] biraz düşündü. Parmakları ile hesap yaptı.

— Yirmi üç kadar olacak.

— Emin değil misin?

— Nüfus tezkerem[4] sonradan çıktı. A sıl yaşımı göstermiyor.

— Nüfus tezkeren yaşlı mı gösteriyor?

— Hayır daha genç gösteriyor.

Adliye, aksi ispat edilinceye[5] kadar ekseri[6] şüphe eder. Hâkim'e bu, bir kurnazın doğru görünmek için yaptığı manevra[7] gibi geldi. Ahali[8] derhal kızın doğruluğuna iman etti[9]. Yüzünü iyi görebilmek için arkadaki başlar kalktı. Hâkim devam etti:

— Şofö r Mükerrem'i vurduğunu itiraf etmişsin.

— Evet, vurdum.

— Ni çin vurdun?

— Anamın emmisi[10] oğlu da onun için.

— Ananın bütün emmisi oğullarını vuracak mısın?

— Onlara rastlamadım.

Bu, halka kızın anasının bütün emmi oğullarını vurmaya karar verdiği hissini verdi. Fakat mücrim başını öne eğmiş düşünüyordu. Biraz sonra Hâkim'e baktı. Yaş meselesinde gösterdiği sarahat[11] ve doğruluk merakını bir daha izhar etti[12]. Kalınlaşan ve boğuklaşan bir sesle ilâve etti:

— Mükerrem'le başka hesabımız vardı.

— Ne hesabı?

— Diyemem.

— Hakikati söylemezsen hakkında fena olur.

— ……

— Nerelisin?

— Sivrihisar'ın Alacapınar Köyü'nden.

— Babanın adı?

— Satı Çavuş.

— Ananın?

— Ümmühan.

— İstanbul'da ne iş görüyorsun?

— Çocuk dadılığı.

— Bay Sallabaş'ın evinden başka yerde hizmet ettin mi?

— Hayır.

— İlk kapın mı?

— Hayır. Bursa'da Bay Nuri'nin evinde beslemelik[13] ettim.

— Daha evvel?

— Köyde idim.

— Bayan Sallabaş'ı da vurmuşsun. Onunla da mı hesabın vardı?

— Hayır. Kaza oldu. Boğazıma atıldı, gırtlağımı sıktı, istemeyerek elimdeki bıçak karnına saplandı.

— Nasıl ispat edersin?

Mücrim, siyah bluzunun düğmelerini süratle çözdü. Beyaz, uzun ve dik bir kadın gerdanı göründü. Üstünde küçük tırmıklar ve mor, siyah çürükle r vardı.

Hâkim en sert sesiyle:

— Göğsünü kapa!

Halk, mücrimin yüzünü görmek için birbirinin üstünde; heyecan, gürültü artıyordu. Hâkim çıngırağı çaldı.

— Gürültü kesilmezse celseyi[14] tatil edeceğim.

Ve gürültü bıçakla kesilmiş gibi dindi. Fakat seyircilerin en uzaktası bile mücrimin yüzünü görebilecek bir vaziyet[15] almıştı. Gençti; saçlarının sarılığı ve yumuşaklığı bir kaz palazı tüyünü hatırlatıyordu. Saçları sımsıkı arkaya doğru fırçalanmış, ensede toplanmış, başında sola eğik küçük, bej bir kasket vardı. Yüzü boyasızdı, fakat duru beyazdı. İki büyücek sabit, mavi gözün üstünde gür, kara kaşları vardı. Burun küçük, dudakları renksiz, fakat muntazam. Arkasında bej bir yağmur luk. Göğüs ileriye doğru, vücudun üstü donmuş gibi hareketsiz, kalçadan aşağısı, konuşurken hafif hafif yandan yana sallanıyor. Biraz kaz yürüyüşünü hatırlatıyor.

Mahkemede kendine Kaz Akkız ismini veren Bay Murat Sallabaş'ın oğlu Bülent'in dadısı Nadire, Şoför Mükerrem'i öldürmüş, Bayan Sallabaş'ı karnından yaralamıştı. Belki cinayetin fecaatinden[16] ziyade[17] halk, bu cinayete karışan isimlerin şöhretlerinden[18] dolayı alâkadar olmuştu[19]. Hele bu cinayetin etrafında cinsî[20] bir dedikodu dolaşması, bu alâkayı biraz daha derinleştirmişti. Fakat davanın daha başka esrarlı cepheleri[21] de vardı.

Serveti altı rakamdan fazla sayı ile gösterilen her adam göze batar, çene yorar. Bay Murat Sallabaş milyonerdi. Zenginlik fukaralık[22] davası dünya kuruldu kurulalı güdülür. Buna, halkın aç, tok davası dediği vardır. Aç, "Tok açın hâlinden anlamaz," der. Tok, "Açlar hasetçi dir[23]" der. Hulâsa [24] aralarında bir uçurum ve daimî bir mücadele vardır. Son zamanlarda, sol taraf cereyanlarının [25] kuvvetlenmesi, bu davayı daha bariz[26] bir şekle soktu. Ve zengin adam servetini ne kadar namuskâr usullerle [27] kazansa yine kâr etmiyor. Mutlaka hilesine ve aharın[28] hakkını verdiğine dai r bir şüphe uyanıyor. Hele zengin müteahhit[29] ise bu şüphe, kanaat hâlini alıyor. Ve eğer zengin bir de servetini teşhir eder[30] halk seviyesinden çok yüksek yaşarsa, kanaatin yanındaki haset, gayz [31] ve kin hâlini alıyor. Dava esnasında[32] Bay Sallabaş'ın üç otomobili olduğu bir münasebetle[33] söylenince halk arasında bir uğultu oldu. "Vay kerata vay," diyorlardı: "Han, hamam apartıman yetmiyormuş gibi, üç de otomobil ha! Bir tanesi nesine yetmiyor? Mutlak onun azılı, dişli bir dayısı olacak."

Bay Murat Sallabaş yol müteahhidi idi. Fakat umumun[34] "Dayı" ismini verdiği siyasî bir hamisi[35] yoktu. Kazancını zekâsına, emeğine ve kabiliyetine[36] borçlu idi. Doğrudan doğruya münakaşalara[37] girmiş, normal bir şekilde kazanmıştı. Gerçi kumpanyasının[38] amelesi[39] hakkında hayli dedikodu vardı. Güya kumpanyası verdiği ücretin yarısını, ameleye fahiş [40] fiyatla yemek ve içki satan lokantalardan çıkarıyormuş. Güya, bilmem hangi tünel açılırken bir işçinin belkemiği , ötekinin bacağı kırılmış, memleketlerine eli boş gönderilmişler. Bunların hepsine Bay Sallabaş mantıkî [41] cevaplar verebilirdi. Fakat hacet yoktu [42]. Çünkü, bu büyük servetten yegâne[43] istifade eden[44] Bayan'ı, bu dedikoduların psikolojisini pek âlâ teşrih ediyordu[45]:

— Biz havyar yiyor, şampanya içiyoruz, ötekiler soğan, sarmısak yiyor, nefesi kokuyor. Hep haset, işçilere güya yapılan haksızlığa gelince, o da Bolşevik[46] makulesi[47], baldırı çıplakların çıkardığı yalanlar. İkisine, bir akşam, şampanya içirsek, iki gün otomobile bindirsek derhal dillerini kedi yemiş gibi susarlar.

Fakat, her halde zavallı Bay Murat Sallabaş'ın bu kadar dile gelmesine, göze batmasına sebep olan da, yine Bayan'ıdır.

1. Yargıç.

2. Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.

3 . Suçlu.

4. Bir ülkenin vatandaşlarına devletçe verilen, kimlikleriyle kişisel durumlarını gösteren resmî belge, kafa kâğıdı.

5. Kanıtlanıncaya.

6 . Çoğu kez.

7 . İstediği amaca ulaşmak için tuttuğu yol.

8. Halk.

9. İnandı.

10. Amcası.

11. Açıklık.

12. Gösterdi.

13. Evlatlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan k ız.

14. Oturumu.

15. Tavır.

16. Yürekler acısı durumundan.

17. Çok.

18. Ünlerinden.

19. İlgilenmişti.

20. Cinsel.

21. Gizli yönleri.

22. Yoksulluk.

23. Kıskançtır.

24. Kısacası.

25. Solcu hareketlerinin.

26. Belirgin.

27. Dürüst yollarla.

28. Başkalarının.

29. Başkasıyla ilgili bir işi yapmayı üzerine alan kimse, üstenci.

30. Sergiler.

31. Öfke.

32. Sırasında.

33. Nedenle.

34. Kamunun.

35. Kayıranı.

36. Yeteneğine.

37. Eksiltmelere, ihalelere.

38. Daha çok yabancı sınai, ticari ortaklık.

39. İşçisi.

40. Aşırı.

41. Mantıklı.

42. Gerekli değildi.

43. Tek.

44. Yararlanan.

45. Açımlıyordu.

46 . Bolşeviklik: Rusya'da XX. yüzyıl başlarında doğan ve Lenin tarafından geliştirilen devrimci hareket. Bolşevik: Bolşeviklik ya nlısı olan kimse.

47 . Takımı.

Sacide, sabık [48] Evkaf[49] ketebesinden[50] , fakir düşmüş Agâh Efendi'nin kızı idi. On yedi yaşına kadar Karagümrük'te basık tavanlı, karanlık bir evde, küçük kardeşlerine da dılık etmekle, tahta ovup çamaşır yıkamakla ömrü geçti. Belki fukaralık, belki görenek, her ne ise Agâh Efendi'nin bir sürü köhne itikatları[51] vardı. Kızı bir yere yollamazdı. Ve Sacide'nin biricik emeli, bir "dansing"[52] görmek arzusu, içinde gömülü kal dı. Çünkü, Agâh Efendi, "Herhangi bir yerde, bir kız, yabancı bir erkekle kucak kucağa oynarsa o kız, adıyla sanıyla orospudur," derdi.

Ko mşu kızları, bir gün onu giydirdiler, kuşattılar, babasından gizli Bebek Bahçesi'ne götürdüler. Bu gidiş Sacide'nin d e Agâh Efendi'nin de mukadderatına[53] yeni bir istikamet verdi [54]. Orada kız, Bay Murat Sallabaş'ın gözüne ilişti. İki ay sonra, Karagümrük'ten Yolpalas adını taşıyan şahane apartımana Bayan oldu.

Bu kadar sefil[55] ve güç şerait[56] içinde yetişen ve birdenbire bu kadar baş döndürücü bir hayata atılan genç bir kızın azıcık kendini etrafına göstermek istemesi pek tabiîdir [57]. O, evvelâ kendini ailesine göstermekle başladı. Kudretin[58] ilk tadını babasına tahakküm ettiği[59] gün tattı. Esasen[60] Agâh Efendi, yamalı pantolonu, dirseklerinin havı [61] gitmiş ceketiyle beraber eski itikatlarını süprüntülüğe atmış, damadın terzisine yap[tır]ılan yeni kostümüyle[62], yeni fikirler giymişti. Düğünden bir ay sonra Kara gümrük'e ayak basmaz olmuştu. Hatta, eski günlerde, haftada birkaç defa sille tokat patakladığı Sacide'nin zelil[63] bir dalkavuğu oluvermişti. Fakat, ne de olsa bu yeni hayat içinde o, yabancı görünüyor, tavırları uymuyordu. Bunu Sacide, kocasından evvel sezdi. Derhal Agâh Efendi'y i şımartmamak lâzım geldiğini, kibar misafirler arasından çekilmesi elzem[64] olduğunu söyledi. Bay Sallabaş:

— Bunu ben kayınpedere söyleyemem, dedi.

— Ben söylerim. Hem peder filân lâzım değil. Sadece Agâh... Onu dairemize kâhya tayin edeceğim. Aylık veririz, burada yatar kalkar. Sen bilmezsin Muratcığım, sonradan görmelere pek yüz vermeye, başa çıkarmaya gelmez.

Sonradan görme derken, pembe dudak ları şöyle bir istihfafla[65] bükülüyor, siyah gözleri öyle bir istihkarla [66] parlıyordu ki, yedi göbek asilzade bir düşes[67] de olsa bunu daha iyi beceremezdi. Ve Agâh Efendi'ye en sarih[68] bir lisanla Yolpalas'taki vaziyetini anlattı. Hatta, bu kâhyalığın bir "*sinecure*"[69] olduğunu, ona evin işlerini emniyet etmeye niyeti olmadığını, yalnız arada sırada eve da ir emirler vereceğini de söyledi. Agâh Efendi'nin bu hakarete karşı, tabiî olarak duyduğu isyan, çarçabuk içinde basıldı. Yolpalas, Karagümrük'ten sonra ona, cennetin yedinci katı gibi gelmişti. Orada kalabilmek için her şeyi kabul etmeye hazırdı. Sacide, bu Kâhya Agâh rolünü babasına o kadar ciddî olarak yakıştırmıştı ki, şayet birisi ondan bahsederken "babanız" dese, o derhal tashih ederdi[70]:

— Bizim Kâhya Agâh demek istiyorsunuz.

Babasından sonra, sıra kız kardeşlerine geldi. Melâhat ve Sabahat, ikisi de kardeşlerinin terzisinde giyinmeye, çaylara, danslara, sinemalara, kibar davetlerine dadanınca gözleri Karagümrük'ü görmez oldu. Esasen yeni kıyafetleri, yeni tavırları ve konuşuşları, onları Karagümrük'e pek yabancı yapmıştı. Onlar da Sacide'nin köpeğinden fazla yaltaklanarak Yolpalas'a demir atmak yolunu buldular. İçlerinden belki kardeşlerinin en amansız düşmanı idiler. İki si de bir gün birer Bay Sallabaş bulup evlenecek, Sacide'ye kendilerini göstereceklerdi. Şimdilik piyasada Sallabaşlar mebzul[71] olmadığı için firsat beklemeye karar verdiler. Bu, aile dalkavukluğu konserine bir Sacide'nin anası iştirak etmedi[72]. Ve Sacide'nin bütün hayatında, kudret ve servetiyle ezemediği yalnız annesi oldu. O, Sacide Yolpalas'a Bayan olduğu günden beri hiç muamelesini[73] değiştirmemişti. Hâlâ kızı, Karagümrük'te sümüğünü çeken bir mahalle kızı farzediyordu [74]. Anasına kâhya kadınlık rütbesini tevcih edeceğini[75] söyleyince kadının aklı çileden çıktı[76]. Sövdü, saydı, kapıyı vurdu, çıktı, gitti. Ve kadın ondan sonra, bütün ailesiyle selâmı sabahı kesti. Hatta, kocasının tekaüt maaşını[77] bile reddetti. Şükriye Hanım, Çamaşırcı, Dikişçi Şükriye oldu. Sacide'nin kibar ahbapları yanında derhal iş buldu. Kendi ekmeğini kendi kazandı, kızına minnet etmedi[78] .

Bu, esasen Karagümrük'te Sacide'ye fena not vermek için kâfi idi[79]. Bir de "Biz im Sacide, hanımefendi olmuş," diye yarı merak, yarı hulûs çakmak[80] emeliyle Yolpalas'a taşınan Karagümrüklü kadınların biri, kabul edilmeyince Köprü'nün öbür tarafında Sacide düşmanlığını alabildiğine yaymaya başladılar. Her halde Bayan Sallabaş eski hayatıyla rabıtasını[81] [bıçak] keser gibi kesmişti.

Şişli sosyetesi bayanları da bu azılı kıza diş geçiremediler. Nihayet Sallabaşların havyarlı, şampanyalı davetleri, yüksek poker âlemleri[82] va rdı. Ve bu davetler, değil İstanbul kibarlarını, hatta ecnebi seyyah[83] ve gazetecileri bile celbediyordu [84]. İşte bunun için büyükbabası bilmem hangi devrin sadrazamı[85] dayısı, amcası bilmem nerenin vali eskisi olan Şişli asilzade [86] bayanları, birer birer Sacide'nin etrafına toplandılar. Yalnız kalınca Sacide' nin yeni öğrendiği Fransızca'daki yan lışlarıyla eğlenir dururlardı. Fakat yine milyoner kadının Paris'ten gelen tuvaletlerine ağızları sulanır dururdu. Yüreklerini en çok Sacide'nin Fransız "femme de chambre"ı[87] Etienette sızlattı. Fakat birinin kesesi onu ayartmaya müsait[88] değildi. Rum hizmetçilerine Fransızca ad takmakla iktifa ettiler[89]. "Kalyopi, Eleni" birdenbire "Celestine, Bernardine" oldu. Şişli güzeli unvanını[90] Sacide ortalıkta belireli kaybeden Bayan Güngördü, bir gün Sacide ile Park Otel'de[91] çay içerlerken dedi ki:

— Geçen gün bir yerde Şükriye adlı bir dikişçi kadının sizin anneniz olduğunu iddia ettiğini söylediler. "Ne münasebet," dedim. Fak at anladım ki, bu kadın, bu yalanı her yerde söylüyor ve bazıları da inanıyor. "Sacide'nin annesi fakir olabilir, fakat el dikişi dikmez," dedim.

Manalı manalı bir Sacide'nin yüzüne, bir de onların masasına gelen Bay Raşit Elgun'un yüzüne bakıyordu. Bu Bay Elgun, Şişli âleminde zengin kadınların, güzel kadınlar ın etrafında dönen bir gençti. Bayan Güngördü'ye bir aralık vurgun gibi görünmüş ve kızcağız "beni alacak" ümidine düşmüştü. Fakat son zamanlarda hep Sacide'nin etrafında dolaşıyor, onu görmemezlikten geliyordu. İşte Bayan Güngördü, bu lâkırdıyı söylerken bir taşla iki kuş vuracağına emindi. Hem Sacide'yi küçük düşürecek, hem de Bay Elgun gibi kibar bir delikanlıya, kendine tercih ettiği [92] kadının menşeini[93] ve bayağılığını hatırlatacaktı.

Sacide sigarasının dumanlarını afyon içiyormuş gibi büyük bir hazla savurdu. Keyfinden gözleri süzülmüş, dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşıyordu. Birdenbire küçük başını arkaya attı, zafer narasına benzeyen bir kahkaha salıverdi.

— Doğru. Bizim Kâhya Ağa'nı n karısı. Karı hasedinden geberiyor. İki senedir eve sokmuyorum.

Bay Elgun ellerini ovdu ve sırıttı, yüzünün manası, "Ah bu ne lâtif orijinalite,"[94] diyor gibiydi.

Doğrusu istenirse, Sacide'nin yüksek sosyete bay ve bayanlarının ayrı ayrı sebeplerle yüreklerini yakması biraz da Etienette'in kabahati idi. Vaktiyle Şikagolu "Domuz Kralı" diye anılan bir milyonerin karısına hizmet etmişti. Bu kadının fevkalâdeliklerini Amerika sosyetesi bile hazmedemediği için senenin sekiz ayını Paris'te geçirirdi. İşte Etienette eski madamını anlatırken Sacide'de ona benzemek emelini uyandırmıştı. Milyoner değil mi, ister Amerikalı, ister İstanbullu olsun. Esvaplarının[95] başkalığı, beklenilmeyen yerlerinde görülen çiçek, fiyonk[96] yahut tasnife[97] sığmayan bir süs, elmaslarının kübik tarzı hep "Domuz Kralı"nın karısından kopya ediliyordu. Kağıthane sırtlarında kışın k aymak için Etienette'in ona yaptığı spor kıyafeti bir sene söylendi. O, eski madamının Amerika yerlilerinden ilham alarak [98] pantolonun yanları saçaklı, başındaki örgü başlık rengârenk ve süslü tüylerle çevrilmiş esvabının içinde Sacide bir âfet[99] olmuştu. Madam yüzermiş... Sacide Boğaziçi'ni Rumelihisarı'ndan Anadoluhisarı'na, iki defa yüzdü. Madam çok dans edermiş... Sacide kadar uzun dans eden kadın, değil İstanbul'da, bütün Türkiye'de yoktu. Kadın otomobil kullanır ve inadına şehirde fazla [hızlı] sürermiş. Sacide otomobil kullanırken ahali çil yavrusu gibi dağılır, yaya kaldırımlarında birbirinin üstüne yı ğılır, "Şerrine lanet"[100] yahut "Başımız gözümüz Allah'a emanet," der geçerlerdi.

Bütün bunlar Sacide'ye yaraşıyordu. Geyik yavrusu gibi çekik, siyah gözleri, yuvarlak, küçük bir yüzü, düzgün, esmer bir teni vardı. Pudrası bu esmerliği koyulaştırır, dudakları turuncuya boyanır; vücudu çevik ve kuvvetlidir. On Amerika milyoneri kadının fantezilerine "bana mı" demeyecek kadar dayanıklıdır. Bundan başka da, hakikat kendine mahsus bir orijinalitesi vardır. Onun sonradan görmüşlüğü bambaşka bir şekilde kendini gösterir. Nazarı dikkati celbetmek [101] için, İngilizcesini Londra'da, Fransızcasını Paris'te, Almancasını Berlin'de öğr enmiş kadınların, elden düşme bir kopyası olmaya ihtiyacı yoktur. O, ne Shakespeare'den, ne Goethe'den, ne de Hugo'dan bahseder. Fakat, gündelik hayata dair mülâhazaları[102] tuzlu biberlidir. Şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, onun hakikat takdirkârları[103] arasında âşıkı olduğuna, dedikoduları ya panlar da inanmaz.

Gerçi teklifsizdir, erkeklerle senli benli konuşur, kimisinin elini okşar, kimisinin arkasına vurur ve iki defa da en yakınlarına gülerken insanın içini karıştıran bir hoşlukla yanaklarında peyda olan çukurları öptürmüştür. Fakat işte o kadar.

48. Eski.

49. Vakıflar.

50. Kâtiplerinden.

51. Çağdışı inançları.

52. (İng. *dancing*) Dans etmek için gidilen, halka açık yer.

53. Yazgısına.

54. Yön verdi.

55. Yoksul.

56. Şartlar.

57 . Çok doğaldır.

58. Gücün.

59. Sözünün geçtiği.

60. Aslında.

61. Kadife, çuha, yün vb. kumaşlar ın yüzeyindeki ince tüy.

62 . Ceket, pantolon ve bazan da yelekten oluşan erkek takım giysisi.

63. Hor görülen, aşağılanan.

64. Vazgeçilmez.

65. Küçümsemeyle.

66. Hor görmeyle.

67. Dükün karısı (Dük: [Fr. *duc*] Bazı devletlerde prensten sonra gelen en yüksek soyluluk unvanı).

68. Açık.

69. (Fr.) İşi az parası çok iş.

70. Düzeltirdi.

71. Çok.

72. Katılmadı.

73. Davranışını.

74. Varsayıyordu.

75. Vereceğini.

76 . Burada: "Aklı başından gitti, çileden çıktı" anlamında kullanılmıştır.

77. Emekli aylığını.

78. Boyun eğmedi.

79. Yeterliydi.

80. Dalkavukluk etmek.

81. İlişkisini.

82. Eğlenceleri.

83. Yabancı turist.

84. Çekiyordu.

85. Osmanlı İmparatorluğu'nda Başbakan.

86. Soylu.

87. Oda hizmetçisi.

88. Elverişli.

89. Yetindiler.

90. Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san.

91. Park Otel: 19. yüzyıl sonunda İtalyan sefiri Baron Blanc tarafından konak olarak yaptırıldı. İstanbul'un sosyal-kültürel yaşamında seçkin bir yeri olan bina, 1911'de bir yangında kül oldu. Burada Sadrazam Tevfik Paşa ailesi bir otel yaptırdı. Atatürk, Yahya Kemal gibi önemli şahsiyetlerin uğrak yeri olan Park Otel 1979 yılına dek canlılığını korudu.

92. Yeğlediği.

93. Kökenini.

94. (Fr. *originalité*) Alışılagele nden değişik.

95. Giy silerinin.

96. K elebek biçiminde bağlanmış kurdele, vb.

97. Sı nıflamalara.

98 . Esinlenerek.

99 . Güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan kadın.

100. Kötü bir kimse ile uğraşmak istenilmediğini veya kaçınıldığını anlatır.

101. Dikkati çekmek.

102. Düşünceleri.

103. Beğenenleri.

3

O gece eğlenti, sabahın dördüne kadar sürdü. Altı erkekten beşi milyoner yahut öyle tanınmış yeni zengin. Beşi de fraklı[104] , ikisi monokllu[105], hepsi karınlı ve çifte gerdanlı. Şişli bayanlarının cep köpeği nev'inden[106] "r"leri Fransız gibi söyler, peltek ve jigolo[107] makulesi [108] gençlerden biri yok. Bir tek genç, Sallabaş'ın Paris'te hukuk doktorası yapan yeğeni Rıfkı. Tek fraksız ve b ekâr olan erkek de o. Bu tahsil, Sallabaş'a hayli tuzluya oturmuştu. Fakat neticesinden hiç memnun değildi. Gelir gelmez "kapitalist" derken gözü dönüyor, kendinin "komünist" olduğunu söyl üyordu. Bunu yola getirebilecek bir tek çare, Yolpalas muhitinin[109] sıcak ve zevkli muhiti. Karı koca onu Yolpalas'ta yaşatmaya karar verdiler. Rıfkı tecrübe kabilinden [110] bir ay için gelmeyi kabul etti. Sacide onun sivri fikirlerini bir haftada tashih etmeyi[1 11] kocasına vaat etti[112].

Kadınların bir teki erkeksiz, Bayan G üngördü. Otuzu geçkin, lisan aşina[113] bir sosyete kızı.

Elektrik, tavanın kenarındaki kapalı pervazlardan[114] gizli ışık veriyor. Sofrada örtü filân yok. Son moda parlak, mücella[115] satıh[116] üstünde billur bardaklar, gümüşler parıl parıl yanıyor. Kırmızı güller arasında şamdanlar. Etienett e Sacide'ye Misis Simpson'un[117] bile bundan daha kibar bir ziyafet veremeyeceğini temin etti[118].

Sacide sırtı kuyruksokumuna kadar açık, önü çenesinin altına kadar kapalı, siyah, ipek kadife, eteği uzunca bir akşam tuvaleti giyiyordu. Tam kuyruksokumunun üstünde firuze[119] renginde taftadan[120] muazzam bir fiyonk vardı. İki çıplak kolunda, kendi rivayetine[121] göre, Tutankhamon[122] mezarlarında bulunmuş, Sallabaş tarafından bilmem kaç bin lir aya alınmış, birer bilezik sarılı. İki uzun yılan, vücutları altından, güya asırlarca toprakta kalmaktan kararmış. Alacaları yeşil, mavi, firuze ve kırmızı lâl [123] ile mercan kakması[124] başları kadının paz ılarını ısırır gibi, kuyrukları ince bileklerine sarılı. Saçları küçük başına geçen bir kasket gibi yapıştırılmış, dar alnında ince bir kâkül[125], siyah gözleri sürmeleri içinde bir kat daha büyümüş. Teni daha mübalâğa [126] ile esmerlettirilmiş, dudakları ve tırnakları turuncu.

Bu kâkül ve kuyruk kadınlara: "Karı ne y apacağını şaşırdı, kendini maymun yavrusuna benzetti," dedirtti. Erkekler, "Muhteşem bir cennet kuşuna" veyahut "Tutankhamon mezarlarından kalkmış eski bir Mısır melikesine" benzetti ler. Filhakika[127] , Sacide'de o akşam, birincisinin sevim[liliğ]i ve tuhaflığı, ikincisinin esrarı vardı.

Bayan Güngördü:

— Tutankhamon mezarlarından çıkan bir bileziği takmak talihine meydan okumaktır , Sacideciğim.

Bayan Sungur (Alman mektebi mezunu bir genç kadın):

— Burada hazır bulunan baylardan biri y arın sabah Sacide'yi kalbinden vuracak...

Bu orijinal lâfi söylerken gözlerini Sacide'den alamayan monokllu kocasına baktı.

Bayan Bilgan (Dame de Sion[128] mezun u):

— *Oh là là...*

Bunu söylerken Bay Bilgan'ın yüzüne, "Bak Alman mektebinden çıkanlar nasıl patavatsız olur," der gibi baktı.

Bayan Bozkurt (Kolej mezunu):

— Bu batı l itikatlardan[129] ne z aman kurtulacağız?

Kolejlilerin Şişli sosyetesinde pek itibarları[130] yoktu. Ukalâ[131] tanınmışlardı. Kadınlar bir ağ ızdan:

— Sen de Protestan papazı [132] gibi her şeyi ne kadar ciddî tutuyorsun.

Sacide başını arkaya attı, zafer narasına benzeyen kahkahalarından birini salıverdi. Etrafında kabaran his ve fikir dalgaları ister haset, ister aşk, ister kin rüzgârıyla kabarsın; yeter ki mihrakı[133] Sacide olsun! Fakat "Talihe meydan okuma" lâfi berrak ve şen dimağ ında bir tortu gibi kaldı.

Bay Bozkurt monoklunu taktı, Sacide'nin taze kollarını tetkik etti, yutkunarak ve gülerek dedi ki:

— Bizim Sallabaş'ın son münakaşada kaybetmesine galiba sizin bu yılan bilezikler sebep oldu.

Ve o an Sacide etrafında bir uğursuzluk havası estiğini hissetti. Yanakları al al kocasına ateş püsküren gözlerle baktı. Zavallı adam henüz bunu Sacide 'ye söylememişti. Bu dargın gözlerin karşısında eriyerek ve kekeleyerek dedi ki:

— Sen üzülmeyesin diye söylemedim. (Misafirlere dönerek) Kazanırsam Sacide'ye zümrüt bir gerdanlık vaat ettimdi de...

— Niçin kaybettin, Murat?

— En son teklifimden aşağı kimsenin teklif yapabileceğine ihtimal vermedim[134]. Esasen münakaşa saçma. En ucuz yapan, her vakit en iyi yapan değil. Çünkü, fazla ucuz olunca insan ya fena malzeme kullanır veyahut da ameleden kesmeye mecbur olur.

Bayanların en ihtiyarı başını salladı:

— Bizim zamanımızda beylik yollar angarya[135] ile yapılırdı. Bu gündelik de yeni çıktı.

Sacide'nin gözleri hâlâ ateşli...

— Hem de ne gündelik... Kırk beş kuruş...

— Siz kırk beş kuruşun iştira kuvvetini [136] biliyor musunuz?

— Nasıl bilmem. Biz Karagümrük'te beş boğaz, bazen bir hafta kırk beş kuruş bulup yiyemezdik.

— Daha iyi ya... Fukaranın hâlinden anlarsınız, acırsınız.

— Acımam k i! (Biraz kelimenin manasını düşünür gibi sustu, sonra bu küstah gence bir ders vermek istedi.) Bu asırda acımak kelimesini medenî[137] milletlerin kullanmadığını işitmediniz mi? Bir de Paris'te tahsil ettiniz[138].

Yeğeniyle karısı arasında münakaşanın[139] sarpa sard ığını hisseden Sallabaş:

— Sen müteahhit olsan ne yapardın karıcığım?

— Evvelâ gündelik meselesini hallederdim. Sizin işçi, köylü değil mi? Tarlasında çalışırsa kaç para alıyor? Hiç, değil mi? O halde işçiye günde bir somun, bir soğan, yağmurda sığınmaları için bir kulübe; sonra da tepe tepe kullanırdım.

— Çoluğu çocuğu ne yesin?

— Mutlaka para vermek istiyorsan eline haftada elli kuruş verirsin.

Bay Bozkurt:

— Sizde ne yaman iş kafası var. Fakat kaza olur, amele sakat olursa ne yaparsınız?

— Hiçbir şey. Herif köyünde eşekten, ağaçtan düşüp bacağı, kolu kırılırsa kim tazminat veriyor? Harplerden[140] binlerce kolsuz bacaksız dönüyor, onlara da mı tazminat? Öyle olsa, bir kadının sırtında kürkü, altında otomobili olmaz.

Rıfkı:

— Olmazsa ne olur sanki?

— Ne mi olur? Siz hangi Paris'te tahsil ettiniz? Dünya zenginsiz olmaz. Size sorarım, zengini olmayan yerde medeniyet olur mu?

— Medeniyet servetin iyi tevz...

— Susun. Kitaptan ezberleme lâf istemem. Bir memleketin ne kadar milyoneri çok olursa o kadar medenî sayılır. Bakın Amerika'ya Ford [141] olmasa...

Kolejli bayan müstehzi:

— Aman Fordi...[142]

Sacide havlusunu fırlatmış mas adan kalkmıştı. Misafirler de hep şimdi ayakta. Elleri kalçasında Marlene Dietrich[143] usulü yarı belinden aşağısı gidip geliyor, arkasındaki mavi fiyonk hakikî bir kuyruk gibi sallanıyor. Rıfkı ile karşı karşıya çekişiyorlar. Sallabaş sıkılıyor, fakat misafirler maç seyreder gibi memnun. Erkekler Sacide'yi, kadınlar Rıfkı'yı tutuyor. Nasıl tutmasınlar, altı senedir Şişli'de bir firavun [144] gibi erkeklere hâkim olan bu şımarık karıya ilk defa kafa tutan erkek o.

— Bari yeniden esaret [145] ihdas edin[146] , yenge... O vakit herkes bedava çalışır.

— Bana kalsa hacet yok[147]. Fakat aşağı tabakaya yüz verilmekte devam edilirse o da olacak. Herkes kendi sınıfında kalmalı.

— Hindistan'daki gibi "kast"[148] tesis etseniz[149] nasıl olur?

— Eğleniyor musun, Küçük Bey? Biraz etrafına bakarsan birkaç gün sonra bana hak verirsin. Herkes benim gibi hareket etse fukara şımarmaz. Ben Murat'ın bir kâtibini kovdurdum. Çünkü bir gün pahalı bir barda, arkasında smokinle[150] gördüm. Murat'ın dak tilosunu kovdum, çünkü tırnaklarını turuncuya boyuyordu. Eğer ben bir gün kısmet olur da saylav[151] olursam ilk işim her sınıfa göre bir giyiniş, bir üniforma teklif etmek olacak. Yalnız milyonerler müstesna[152].

— Öyle ya fukara, adamakıllı giyinir, yerse siz elmas takamazsınız, kapitalist, işçiden çalamaz.

— İşçiden çalınan para ile tahsil eden adam da hırsızdır. (Rol yapıyor gibi bir vaziyet aldı, misafirlere döndü. Ve birdenbire fukaralık, zenginlik davası bir traje di[153], bir dram hâline geldi.) Kitaplarda gördüğünüz her şeyi tatbike [154] kalkarsanız siz de görürsünüz...

Sacide, şimdi vaktiyle gördüğü Rus ihtilâlini[155] tasvir eden[156] bir film canlandırıyor. Zengin kadınların kulaklarından küpeleri, arkalarından kürkleri çekilip alınıyor.

Bayan Sungur, Bayan Bilgan'a, "Demedim mi, yarın bu yeğen mutlak Sacide'yi öldürür" diyor, Bayan Bilgan bidüziye [157] "*Oh là là*"lar salıveriyor. İhtiyar kadın "Aman şimdi bayılacağım, Sacideciğim, Sarah Bernhardt[158] da olsa bu kadar insanın tüylerini ürpertir" diyordu.

İhtiyar bayanın bu s özü biraz ortalığın sinirlerini gevşetti. Sacide, "Kahveleri salonda içelim" diye kapıya doğru ilerledi. Fakat o akşam sükûn[159] mukadder değildi[160]. Kapıyı açınca arkasında şoför Mükerrem'i ayakta buldu. Elinde kasketi dimdik duruyordu. Bu, Sacide'nin biraz yatışan hiddetini bir daha ayaklandırdı.

104. (Fr. *frac* < İng. *frock*) Resmî törenlerde giyilen uzun etekli, eteğinin arkası beline kadar yırtmaçlı, siyah, resmî erkek ceketi ve takımı.

105 . (Fr. *monocle*) Kaş kemerinin altına sıkıştırılarak kullanılan gözlük camı.

106. Türünden.

107. (Fr. *gigolo*) Geçimi yaşlı ve zengin bir kadın tarafından sağlanan genç erkek sevgili.

108. Takımından.

109. Çevresinin.

110. Deneme açısından.

111. Düzeltmeyi.

112. Söz verdi.

113. Dil bilen.

114. Kapı, pencere gibi yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça.

115. Parlatılmış.

116. Yüzey.

117. SIMPSON (Wallis Wolly, kızlık adı Warfield), Windsor düşesi. Galler Prensi XVIII. Edward, kocasından yeni ayrılan Misis Simpson'la evlenme kararını açıklayınca büyük tepki aldı ama onunla evlenebilmek için tahtından fe ragat etti.

118 . Garanti etti.

119. Küpe ve yüzük taşı gibi bezek işlerinde kullanılan, mavi renkli, saydam olmayan hi dratlı doğal alüminyum ve fosfattan oluşan değerli bir mineral.

120. Bir tür sert ipekli kumaş.

121. Anlatışına.

122. Tutankhamon: Amarna ailesinden Mısırlı prens. XVIII. Sülale firavunu. Amon dinine resmen dönüldüğünü doğrulayan ve tek rahipler sınıfına dinî gü çlerini tekrar kazandıran ferman onun zamanında çıktı. Mezarında bulunan değerli eşya Kahire Müzesi'ndedir.

123. Parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, saydam bir alüminyum oksidi olan değerli bir taş.

124. Üzerinde açılan yuvalara gümüş, sedef ve benzeri süs maddeleri oturtularak yapılan iş.

125. Alnın üzerine düşen kısa kesilmiş saç, perçem.

126. Abartı.

127. Doğrusu.

128. Notre Dame de Sion, Pangalt ı'da rahibelerin idaresinde Fransız kız lisesidir.

129. Boş inançlardan.

130. Saygınlıkl arı.

131. Bilgiçlik t aslayan.

132. Hıristiyanlıkta reform hareketi sonucu doğan mezhep (Anglikan, Lutherci, Calvinci gibi türlü kolları içine alan, Papa'nın dinî başkanlığını ve Katolik kurallarını tanımayan kilise birliğine mensup din adamı).

133. Odağı.

134. Hiç düşünmedim.

135. (Yun.) Bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş.

136 . Satın alma gücünü.

137 . Uygar.

138 . Eğitim gördünüz.

139. Tartışmanın.

140. Savaşlardan.

141. FORD, Amerikalı sanayici aile. Henry Ford [Greenfield, Michigan 1863 - Dearborn 1947], Amerikan otomobil sanayiinin öncüsü oldu.

142. HUXLEY, Aldous'un *Güzel Yeni Dünya* romanında herkes "Aman Allah" yerine "Aman Fordi" diye ye min eder. Genç kadın onu hatırlamıştı. (Yazarın notu)

143. D IETRICH (Maria Magdalena von Losch), Marlene denir. Alman asıllı sinema yıldızı [1902 -1992]. 1937'de Amerikan uyruğuna geçti. *M avi Melek* (Der blaue Engel, 1930) filmiyle tanındı. Film oyunculuğunun yanı sıra müzikhol şarkıcılığı da yaptı.

144. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan. Mecazi olarak: Kibirli, suratsız ve kötü yürekli kimse.

145. Kölelik.

146. Kurun.

147. Gerek yok.

148. (Fr. *caste* [Portekizceden]) Ayrıcalıklar bakımından yukarıdan aşağıya doğru kesin ölçülerle sınırlanmış bulunan, en koyu biçimiyle Hindistan'da görülen toplumsal sınıfların her biri.

149. Oluştursanız.

150. Gece ziyafetlerinde, galalarda ve gece eğlen celerinde erkeklerin giydikleri, önü açık, ceketi daha çok atlas yakalı takım giysi.

151 . (Dil inkılâbının ilk yıllarında) Milletvekili.

152 . Hariç, dışında.

153. (Fr. *tragedie*) Konusunu efsanelerden veya tarihi olaylardan alan, acıklı son uçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, ağlatı.

154 . Uygulamaya.

155 . Rus devrimini.

156. Ayrıntılarıyla anlatan.

157. Durmadan, ardı arkası kesilmeden.

158. BERNHARDT (Henriette Rosine Bernhardt, Sarah da denir), Fransız kadın tiyatro oyuncusu [Paris 1884 - ay . y. 1923].

159. Huzur, rahat.

160. Burada: olanaksızdı.

4

Elinde kasketi, arkasında şoför üniforması, ayakta duran adam, kadınların derhal nazarı dikkatini celbetti. Çene kemikleri Sinyor Mussolini[161] ka dar kudretli, çelik gibi kavi[162] uzun ve yakışıklı bir erkekti. Bir cins yarış atı, adî yük beygirlerini ne kadar gölgede bırakırsa o da oradaki fraklı, monokllu, çeneli ve karınlı erkekleri o kadar göl gede bırakmıştı. Bununla beraber, hiç de sevimli bir adam değildi. Rengi ne olduğu belli olmayan açık renk gözleri doğrudan doğruya kimsenin gözüne bakamıy or, bundan dolayı insana hiç itimat[163] hissi vermiyor. Yanağında bir yara izi var.

Alman mektebi mezunu bayan içinden "Ne kadar Göring'in[164] resmine benziyor," dedi. Kolejli onu Amerika' nın çığırtkan gazetelerinde, isterik[165] kadınların merakını celbetmek için neşredilen[166], numaralanmış halk düşmanlarından birinin resmine benzetti. Dame de Sion mezunu vaktiyle okuduğu bir romanı düşünüyordu. Ond a asil bir adam şoför kıyafetine girmiş, sevdiği milyoner bir kızla bir aşk macerası geçirmişti. Bayan Güngör "Etienette bizim kaz kafalı Sacide'ye mutlak [167] milyoner kadınların şoförlere âşık olduğunu söylemiş olacak. Bu mutlak Sacide'nin âşıkıdır. Acaba bu nu nasıl tahkik etmeli?" diyordu. Bu aralık Sacide'nin sesi sert, şoföre diyordu ki:

— Sen burada ne arıyorsun?

— Bana ihtiyacımız yoksa izin istiyorum; Beyoğlu'na gideceğim.

— Bunu kâhyaya söyleyip bildireydin. Misafir varken böyle sellemeh-üs-selâm[168] buraya çıkmak da yeni mi çıktı?

Şoförün ağzı biraz çarpıldı, açık bir istihza[169] ile:

— Kâhya şampanyayı kaçırdı, sızdı...

— Öyle ise Beyoğlu'na gitmeyebilirdin. Bir daha seni misafir varken burada görmeyeyim, yoksa...

— Gidebilirsin oğlum, sana ihtiyacımız yok...

(Bu, hâdise [170] çıkmasından korkan Sallabaş tarafından.)

— Kim demiş? (Bu, Sacide'den.)

— Belki bir şey lâzım olur. Ha, iyi aklıma geldi. Sen hemen Beyoğlu'na git, bize bir cazbant[171] bul getir. Saksofonlu olacak.

— Saksofonsuz cazbant olmaz.

İkinci parmağını başına götürmüş selâm vermiş. Sa cide'nin cevabını beklemeden gitmişti.

Salonda Sacide'nin şoförü bir hayli münakaşa edildi. Tavrını erkekler biraz küstah bulmuştu. Sallabaş diyordu ki:

— Öyle görünür ama değildir. Bir mir alay[172] oğludur. Haşarılık etmiş, ba bası reddetmiş, o da şoför olmuş. Her halde İstanbul'da o ayarda şoför olduğunu zannetmem. Ne dersin Sacide?

— Öyle olmasa tutar mıyım? Fakat yine ben onun terbiyesini bir iyi vereceğim, bu hâli devam ederse kovacağım.

Şoför lâkırdısından sonra biraz ortalığı sükût kapladı. Kimse söyleyecek bir şey bulamadı. Sacide belli olacak kadar sinirli ve dalgındı. Nihayet ihtiyar bayan söz olsun diye dedi ki:

— Ço ktan Bülent'i gördüğümüz yok. Cici oğlan ne yapıyor?

Sacide çıngırağı çaldı. Etienette geldi.

— Dadıya söyle, Bülent'e siyah kadifelerini giydirsin, aşağı indirsin. (Misafirlere) Ona bir küçük lord[173] esvabı yaptırdım, görseniz ne şeker oldu.

Bir çeyrek sonra Etienette ellerini ovarak yine geldi.

— Çocuk nerede?

Etienette, dadının çocuğu in dirmek istemediğini, çocuğun henüz uyuduğunu ve biraz harareti[174] olduğunu söyledi. Sacide'nin gözleri ve dudakları kısıldı.

Sallabaş, Bay Bilgan'a diyordu ki:

— Bu dadı Allah'ın bir lütfu [175], onun sayesinde oğlanın âdeta canı kurtuldu, İngiliz dadı yanında halt etsin. Kadın saat gibi. Oğlan anasından fazla ona düşkün...

Sacide Etienette'e diyordu ki:

— O karıya söyle, on dakika müsaade, ya çocuğu giydirir, indirir yahut bohçasını toplar, bu akşam çıkar gider. Dünyada dadı kalmadı zannetmesin...

— *Bien, Madam...*[176]

Belki dadı tarafından ikinci bir reddin[177] önünü almak için Sallabaş da derhal salondan çıktı. On iki dakika s onra dadı çocukla salona girdi.

Çocuk biraz topallıyordu. Buna rağmen büyük beyaz yakanın çerçevelediği yumuşak, sarı kıvırcıkları, belki uyku sersemliğinden, belki de hararetten, al al olan yanakları ve süzgün elâ gözleriyle pek sevimliydi. Bütün ölçülerini sinemadan alan misafirler onu, uzun siyah kadife pantolonuyla derhal "Küçük Lord" rolünde çıkan bir çocuk sinema yıldızına benzettiler. Çocuktan fazla dadının huzuru[178] kendini hissettirdi. Kadınların içini rahatsız, erkeklerin gönlünü, gözünü hoş etti.

Erkeklerin zihni istemeyerek onu salondaki boyalı, süslü kadınlarla mukayese etti [179]. Sağlam, sıhhatli ve basit. Yakası çenesine kadar ilikli, kolları uzun siyah bir entari giyiyor, önünde beyaz bir önlük var. Sunî[180] olmayan güzel bir sarışın. En ziyade[181] vakarı[182] ve sükûnu göz e çarpıyor. Bir saat evvel şoförün koşu atına benzeyen mevcudiyeti[183] erkekleri birer angarya beygirine benzetmişti..

Şimdi bu tabiî[184] kadının huzuru, oradaki bayanları, canlı bir kadının önünde titreyerek, zemberek[185] üstünde dönen, hasta bir sanatkârın yarattığı, bir sürü moda kuklasına benzetmişti.

Sacide, hemen çocuğun önünde diz çöktü, kollarını çocuğun boynuna sardı, "Yavrum, güzelim..." ve bunları söylerken ne kadar maharetle[186] bir ana şefkati temsil ettiğini düşünüyordu. Bütün kadı nlar Bülent'in etrafını aldı ve kocalarını da sürüklediler.

— Vay cicim, tosunum, şekerim...

Kimi çantasını, kimi saatini, kimi de monoklunu sallayarak çocuğu celbe[187] çalışıyor. Fakat çocuk biraz sersem, biraz yadırgamış, gözleri, kapı önünde donmuş gibi duran dadısını arıyor. Bütün bu gürültü esnasında Rıfkı yerinden fırlamış dadıya koşmuş, hararetle onun elini sıkıyor.

— Vay, sen burada ne arıyorsun, Akkız?

— Bülent'in dadısıyım.

— Nuri bana İstanbul'da bir yere dad ı olduğunu yazdı, ama dayımın yanında olduğunu bilmiyordum. Eh, daha nasılsın bakayım?

— Dadımı isterim booo, dadımı isterim ohoooo...

Bülent avazı çıktığı kadar bağırarak ağlıyor, etrafı, onu susturmaktan âciz[188]. Dadı telâşsız tavrıyla geldi, çocuğu kucağına aldı. Yine telâşsız sesiyle:

— Çocuğun hararet i var, müsaade ederseniz götüreyim, dedi.

Bülent'le dadı salondan çıkınca Sacide elleri yine kalçalarında, yine Marlene Dietrich gibi sallanarak Rıfkı' nın önüne dikildi.

— Dadıyl a ne çabuk ahbap oldunuz?

— Nuri'nin evinden tanırım, burada olduğunu bilmiyordum.

— Orada hizmetçinin eli mi sıkılırdı?

— Nuri'nin evinde sınıf farkı güdülmez, Refika, kıza kardeş gibi bakardı. Hem okumuş, yazmış, hepiniz kadar terbiyeli bir kızdır.

— Orası iyi ama benim evimde hizmetçi eli sıkılmaz. Hem zannetmem ki Paris'te de...

— Şu Paris'i misal[189] getirmekten vazgeçiniz yenge, orada kahve garsonlarının bile eli sı kılır.

— Cazbant geldi...

Şoför, kapının önünde, kasketi elinde bekliyor.

Biraz sonra saksofon Yolpalas'ı inletiyor, beş erkek, beş kadın birbirine sarılmış dönüyordu. Yalnız ihtiyar bayanla Rıfkı salonda kalmışlardı. İhtiyar bayan bir aralık dışarıya çıktı. Döndüğü vakit Rıfkı'ya dedi ki:

— Çocuk hâlâ yukarıda ağlıyor. Sacide bu akşam münasebetsizlik etti. Bu saatte el kadar yavruyu yatağından kaldırmak sanki marifet mi?

Rıfkı acı bir sesle cevap verdi:

— Çocuk da bu bayanlar için bilezik gibi, otomobil gibi zenginlik g östermeliği...

161. MUSSOLINI (Benito), İtalyan devlet adamı [Dovia di Predappio, Romagna 1883 - Guilino di Mezzegra, Como 1945].

162. Güçlü.

163. Güven.

164. G ÖRING veya GOERING (Hermann), Alman Reich Mareşali [Rosenheim 1893 - Nürnberg 1946].

165. (Fr. *hystéricque*) İsteriye tutulmuş olan (İsteri: [Fr. *Hystérie* < Yun. tıp] Duyu bozuklukları, türlü ruh karışıklıkları, çırpınma, kasılmalar ve bazen inlemelerle kendini gösteren bir sinir bozukluğu).

166. Yayımlanan.

167. Kesin olarak.

168. Uluorta.

169. İnce alay, hafifseme.

170. Olay.

171. (İng. *Jazz-band*) Caz müziği çalan orkestra.

172. Albay.

173. (İng. *lord*) İngiltere'de babadan oğula veya ailenin ilk erkek kişisine geçen veya kral tarafından bağışlanan soyluluk unvanı.

174. Ateşi.

175. Önem verilen, sayılan birinden gelen iyilik, yardım.

176. Pekâlâ, Hanımefendi.

177. Geri çevirmenin.

178. Bulunuşu.

179. Kıyasladı.

180. Yapay.

181. Çok.

182. Ağır başlılığı.

183. Varlığı.

184. Doğal.

185. Saatlerin çeşitli parçal arını harekete geçiren yay.

186 . Ustalıkla, beceriyle.

187 . Kendine çekmeye.

188. Yetersiz.

189. Örnek.

5

— Alo, alo, orası Şişli Komiserliği mi? Ben, Bay Sallabaş'ın kayınpederi Agâh. Burada cinayet oldu. Şoförü öldürdüler, kızımı yaraladılar...

— Bir şeye el sürmeyiniz, geliyorum.

Şişli Serkomiseri'nin[190] raporunun hulâ sası[191]:

Maktul[192] diz çökerken arkasından, omuz başından, küreklerinin or tasından vurulmuş ve derhal ölmüş. Kullanılan silâh, keskin bir Japon hançeri. Masanın üstünde daima duran bir biblo. Bayan ağırca yaralı. Doktorlar ifadesinin alınmas ına müsaade etmemişler. Cinayet olan odaya ilk giren, Bayan'ın Fransız hizmetçisi Etienette'in ifadesi[193]: "Madam her sabah hizmetçileri kabul eder, emir verir. Ben hemen her vakit hazır bulunurum. Çünkü, manikür yaparım. Bu sabah şoför geldiği zaman Madam mendil istedi, odadan çıktım. Bir çeyrek sonra Madam'ın haykırdığını duydum. Koştum. Şoför yerde yatıyor, Madam, dadı Nadire ile boğuşuyordu. İmdat diye bağırmaya başladım, ev halkı ye tişti, Madam'ı kızın elinden almaya çalıştılar, o aralık ben bayılmışım, ne oldu bilmiyorum."

Kadının Türkçesi çetrefil[194] olduğu için Bay Sallabaş'ın yeğeni Rıfkı tercümanlık yapmıştı. Rıfkı'nın ism inin altı çizili. Katilin müdafaasını[195] deruhte etmiş[196]. Bay Sallabaş katil[197] esnasında[198] evde yokmuş. B ürosuna telefon etmişler, gelmiş, fakat hep karısının yanından ayrılmadığı için Rıfkı ve Agâh, hizmetçilerin ifadesi alınırken orada bulunmuşlar.

Katil üstü başı perişan, yüzü yaralı gelmiş, ev halkı tarafından epeyce hırpalanmış, ifadesi, daha sonra hâkime söyleyeceklerinin kelimesi k elimesine aynı. Şoförü "Annemin emmi oğlu" olduğu için vurdum diyor. Bayan'ı kaza ile vurmuş. Tahkikatta[199] bunun yalan olduğu anlaşılıyor. Katilin komiserlikte hayli uzun bir dosyası var. Şoför İstanbullu bir miralayın oğlu. Ailesinden kimse sağ değil. Çoktan Beyoğlu'ndaki hayatıyla Komiserliğin nazarı dikkatini celbetmiş bir adam. Sefahati[200] şoförlük aylığı ile izah edilir[201] gibi değil. Ekseri[202] sarhoş ve şüpheli kadınlarla münasebette. Şantaj yaparak bu kadınları haraca kestiği çoktan Komiserliğe haber verilmi ş, fakat kadınlardan hiçbiri aleyhine ifade vermedikleri için Komiserlik şimdiye kadar bir şey yapamamış. Konakta katili tanıdığına dair veyahut karabeti[203] olduğunu gösterir bir şey söylememiş. Komiserin tahmini, dadı Nadire'nin şoförü kıskançlık yüzünden öldürdüğü , Bayan'ı hakikat kaza ile yaraladığı tarzında. Çok kuvvetli ve kurnaz bir kız. "Anamın emmi oğlu" lâfı ile kendine bir deli süsü vermek istediği anlaşılıyor. Bay an'ın, o gece katili misafirler huzurunda azarladığı, hatta üstüne yürüdüğü, misafirlerin şoförleri tarafından kahvede söylenmiş. Fakat ev halkı ifadeleri nde buna dair bir şey söylememişler. Katil cürmünü[204] itiraf etti ği için Yolpalas cinayetinin esrarlı bir tarafı olmaması lâzım geliyor. Fakat etrafında çok dikkate değer dedikodular var. Katil tevkifhaneye sevk edilmiş[205].

Rıfkı davayı ele aldığı ilk andan itibaren katilin müşahede[206] altına alınması lâzım geldiğini, evhamlı[207] ve bir tek fikre saplanmış bir deli olduğunu iddia etti. Muvaffak[208] oluncaya kadar hayli eziyet çekti[209]. Çünkü katil, "Anamın emmi oğlu idi de vurdum," gibi esassız ve acayip ifadesinin haricinde çok muvazeneli[210] ve doğru sözlü görünüyordu. Genç avukat nihayet muvaffak oldu ve derin bir nefes aldı. Kendi hesabına tahkikat yapabilmek için bir ay zaman kazanmıştı.

Rıfkı'nın bu ilk davası idi. Kendi akrabasından bir kadını vuran bir katili müdafaa etmesi efkâra[211] biraz garip geldi. Bilhassa Sallabaş'la münasebetine halel gelmemesi[212], bilâkis[213] daha dost ve hatta hâlâ Yolpalas'ta yatıp kalkması iki yüzlü bir faraziye[214] uyandırdı. Bir kısmı, Sall abaş'ın dadıya âşık olduğunu, yeğeni vasıtasıyla onu müdafaa ettirdiğini, bir kısmı da genç avukatın güzel dadıya kendisi âşık olduğunu iddia etti. Asıl saik[215] biraz daha karışıktı.

Sallabaş'ın kız kardeşi, Rıfkı'yı doğururken ölm üştü. Babası büyük harpten dönmeyen bir zabitti[216]. Gerçi dayısı onu refah[217] içinde büyütmüş, fakat kimse onu sevmemişti. Ve bu haşin[218] sevimsiz çocuk pekâlâ, para ile alınan takayyüt[219] veyahut acımak ile hakikî sevmenin farkını sezecek kadar hem zeki, hem de hassastı. Birisi kaza ile kendisini okşasa, derhal titizlenen ve hırçınlaşan bu kara kuru oğlanın içinde gizli bir sevmek ve sevilmek arzusu olduğunu kimse sezmedi. Halbuki bu onda en derin bir ihtirastı. İşte bu sevmek kabiliyeti içinde boğulup kalınca başka bir macera aradı. Bu sevmek kabiliyeti insanlardan fakirlere doğru aktı.

En mücerret[220] fikirlerin bile dolayısıyla insana temas etmesi hemen hemen umumîdir[221]. Rıfkı hayatta nasibi olmayanlara[222] saadet vaat eden fikirlere bağlandı. Ama bu nasipsizlik nereden gelirse gelsin, ister çirkinlik, ister fakirlik, ister talihsizlik olsun! Gayet tabiî ola rak hayatta nasibi olanlara, yani zenginlere, mesutlara ve güzellere kendi de bilmeyerek düşman olmuştu. Bunun için birincilere, yani nasipsizlere yardım etmeyi vaat eden her fikir hareketinin gönüllü hizmetkârı oldu. Bununla beraber hiçbir teşekküle[223] girmeyecek kadar ferdiyetçi[224] idi.

Bütün bunlar onu, beraber yaşaması zor bir insan hâline soktu. Aynı zamanda kadınların onu en ziyade sevimsiz bulmaları, hiç bir kadının kendini sevmemiş olması bu sevimsizliğe bilerek mübalâğa etmeye[225] onu sevk etti[226]. Ve bütün kadınlar arasında en ziyade çekemediği belki yengesiydi. Bunun için onu vuran bir adamın –kadın veyahut erkek olsun– Rıfkı'da bir alâka[227] uyandırması tabiî idi. Fazla olarak Nadire nasipsiz sınıftan, yengesi, ilânı harp ettiği[228] nasipli sınıftan. Hele katil[229] sabahı ev halkının Nadire'yi linç edercesine hırpalaması, kızın müdafaasını deruhte edecek kimse olmaması, onu derhal gönüllü bir müdafi[230] hâline soktu.

İkinci bir âmil[231] de Rıfkı'nın kızı evvelden tanıması idi. Onun biricik geçindiği insan, arkadaşı Nuri ve onun karısı Refika idi. Bir vakansını[232] Nuri'nin evinde, Bursa'da geçirirken Nadire'yi orada tanımıştı. Kız o zaman h âlâ kendi ismini, Akkız unvanını taşıyordu. Nuri de, karısı da pek

başka insanlar ve bilhassa inandıkları nazariyeleri [233] hayatlarına tatbik edebilecek [234] kadar cesur insanlardı. Akkız onların yanında bir beslemeden [235] ziyade bir küçük kardeş muamelesi görmüştü. Okutmuşlar, tahsile vermişler ve kızı yanlarından ayırmamışlardı. Ve bu vakans esnasında Rıfkı kızı yakından tanımış ve ilk hoşlandığı, arkadaşlık ettiği kadın olmuştu. Onda olgun bir kadının sükûnu ile beraber, bir çocuğun basitl iği vardı.

İyi hatırlıyordu. Bu, az konuşan, hemen hiç gülmeyen kız bazen, akşamları, birdenbire onlara köyünü canlandırarak anlatırdı. Garip olarak en çok bahsettiği kazları idi. Orada insanlardan çok kazlara bağlanmış olduğu görülüyordu. Kazların insanlardan daha akıllı, daha vefakâr[236] olduğunu söylerdi. Vaktiyle güttüğü bu hayvanların hususiyetlerini[237] birer insanmış gibi biliyordu. Refika ona iki kaz almış, kız bahçede kaz yetiştirirdi. Bazı sabahlar Rıfkı bahçeye iner, Akkız'la palazların [238] etrafında dolaşırdı. Ve bu esnada kız ona hayatının bir tek emelini söylemişti. Kâfi[239] parası olunca köyüne dönecek, babadan kalma evinde yerleşecek, kaz sürüleri arasında yaşayacak. Bir kere de Rıfkı'ya bir çift öküzün kaç paraya alındığını sormuştu.

Refika, Rıfkı'ya bir gün demişti ki:

— Akkız, senin ruhunun eşi, sen zavallı insanlara ömrünü vakfetmek[240] istiyorsun, o da kazlara. İk iniz de biraz deli.

Belki de doğru. Belki de insanlar birbirlerine kanla, sınıfla değil, inandıkları şeyde işti rakle[241] bağlanıyorlar. Nasıl o ziyafet akşamı Rıfkı dayısının karısına ve misafirlerine kendini yabancı hissederken birdenbire, bu senelerce görmediği köylü kızı odaya girince yalnızlığını unutmuş, sevinmişti. Evet, bu kıza mutlak beraat[242] kazandıramazsa, hiç olmazsa idamdan kurtaracaktı.

190. Başkomiserin.

191. Özeti.

192. Öldürülen.

193. Açıklaması.

194. Karışıklığı dolayısı ile anlaşılması veya sonucu bağlanması güç.

195. Savunmasını.

196 . Üstlenmiş.

197 . Cinayet.

198. Sırasında.

199. Soruşturmada.

200. Zevk ve eğlenceye düşkünlüğü.

201. Açıklanır.

202. Çoğu kez.

203. Yakınlığı.

204. Suçunu.

205. Tutukevine gönderilmiş.

206. Gözlem.

207. Kuruntulu, kuşkulu.

208. Başarılı.

209. Sıkıntıya uğradı, zorlandı.

210 . Dengeli.

211. Kamuya.

212. Zarar gelmemesi.

213 . Aksine.

214. Varsayım.

215. Sebep.

216. Subaydı.

217. Bolluk.

218. Sert, kırıcı.

219. Özen gösterme, üstün e düşme.

220. Soyut.

221. Geneldir.

222. Kısmeti olmayanlara.

223. Kuruluşa.

224. Bireyciydi

225. Abartmaya.

226. İtti.

227. İlgi.

228 . Savaş açtığı.

229 . Cinayet.

230 . Savunucu.

231 . Etken.

232 . Tatilini.

233. K uramları.

234. Uygulayabilecek.

235. Evlatlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan kız.

236 . Hakikatli.

237 . Özelliklerini.

238 . Kaz, ördek, güvercin gibi bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu.

239. Yeterli.

240. Adamak.

241. Katılmakla.

242. Aklanma.

6

Rıfkı'nın bu bir ay, meslek hayatında sayılı bir devir oldu. Bir cinayet ki, cani [243] itiraf ediyor, fakat saik[244] yok. Yahut tahmin edilen saiklerin hiçbirini ispat edecek[245] delil[246] yok. Ya saiki bulunmalı yahut kızın deli olduğuna dair rapor verilmeli. Birinci ihtimal[247] cezayı hafifleştirebilir, ikincisi kızı kurtarabilir.

Bu bir ayı, Rıfkı iki şeyin tahkiki ne[248] hasretti [249]: Maktulün[25 0] hayatını içinden tahkik etmek, katilin hayatını ta çocukluğundan başlayarak tespit etmek.

Birinc isi için İstanbul'da başvurmadığı daire, görüşmediği adam kalmadı. İkincisi için Alacapınar'a gitti, iki hafta köylülerin arasında tahkikat yaptı, İstanbul'a kalın bir not defteri ince yazılarla dolu döndü. Son muhakemeye[251] bi r hafta vardı. Kızın müşahede[252] altında olduğu kli niğe istediği zaman girmek ve müvekkili[253] ile uzun uzun konuşm ak için doktordan izin aldı.

Akıl hastalığı klinikleri, daha doğrusu tımarhaneler başka hastahanelerden pek farklı değildir. Delilerin, deli olmayanlara benzemesi çok korkunç bir şeydir. Delileri tetkik eden ister doktor, ister başka bir adam olsun, mutlak içinden âdeta kendi ak lından şüphe etmeye başlar. O kadar deli ile ilk temas –şayet buhran[254] içinde değilse– insana onun da herkese benzediğine, belki her adamın içinde saklı bir delilik olduğuna hükmettirir [255].

Bir hastabakıcı onu loş korid orlardan geçirerek ve iki kat merdivenden çıkararak Nadire'nin olduğu üst kata götürdü. Arkalarında uzun robdöşambrları [256], yerde dalgın birkaç adama tesadüf etti [257]. Sokakta görülebilecek herhangi biraz meyus [258] tavırlı adamdan farklı değildiler. Hastabakıcı alçak sesle konuşuyordu:

— Son senelerde kadınlar arasında "*Dedoublement*"[259] vak'aları en çok. Zeyrek'ten bir kız kendini "Greta Garbo"[260] zannediyor. Yüksek aileden bir kadın "Kleopatra"dır[261] . Cibalili bir küçük tütün amelesi "Brigitte Helm"dir[262].

— Ben bu salgının yalnız Şişli'de hüküm sürdüğünü zannediyordum.

— Ne münasebet! Vak'alarımızın ekserisi İstanbul' un, bilh assa Aksaray'ın öbür tarafından.

— Şişli'de o kadar umumî ki, artık tabiî görünüyor galiba. Fakat ne garip. Hepsi sinema, hepsi e cnebi meşâhîri[263].

— Bir tane yerli var. Üsküdarlı bir ihtiyar kadın. O vaktiyle sultandır.

— Hangisi?

— O kadarını bilmiyor. Bu, bütün valide camilerini yaptıran Valide Sultan'dır [264].

— Erkek hastaları nız kimlerdir? Vaktiyle tımarhanelerde en moda şahsiyet Napolyon'du[265] .

— Erkekler en çok cinayet vak'aları. Görseniz hem ne uslu ve ne sakin adamlar. Meselâ şu kapının arkasındaki zavallı bir genç memur. Karısını öldürmüş. Saklamak için öldürdüm diyor. Sesini işitiyor musunuz? Karısıyla konuşuyor.

Hastabakıcı kapıyı açtı. Bir genç adam yatakta oturmu ş, gözleri duvarda, muhayyel[266] bir kadınla konuşuyordu:

— Semihacığım, ben seni öldürmedim... Sakladım, inanma, sana hiç kıyabilir miyim? Gel yatağımın üstüne otu r, sana bir şey söyleyeceğim. Vallahi elimde bıçak yok...

Hastabakıcı kapıyı kapa dı. Hasta onların varlığından bihaber[267] hep kendi hulyasıyla [268] konuşuyordu.

— Bizimki ne hâlde, hemşire?

— Ona deli demek biraz müşkül [269]. Çok sakin ve uslu bir kız. Gece gündüz çocuk fanilâsı[270] örer.

Bahçe üstüne, havalı, açık bir oda. Beyaz örtülü bir yatağın üstünde, pembe, mavi küçük çocuk fanilaları dizili. Nadire yatağın yanında bir iskemlede oturmuş, örgü örüyor. Kapı açılınca başını kaldırıp bakmadı bile. Hastabakıcı kapıyı kapadı, çekildi.

— Ne örüyorsun, Akkız?

Hakikat Akkız adını hak edecek kadar yüzü bembeyaz. Başını kaldırdı. Elini uzattı. Çok zayıflamıştı. Bu beyaz yüz de mavi gözleri daha rengîn[271], daha sab it, saçları iki örgü, arkasında.

— Odan ferah (kızın dizinden işini aldı). Çocuk pantolonu, kimin için?

— B ülent için. (Dudakları hafifçe titredi.)

— Bu yatağın üstündekilerin hepsi Bülent için mi? (Bir tanesini Rıfkı eline aldı, muayene etti.) Fakat bu ne tuhaf şey. Bu kimin için?

— Onu bırakın... O, Sırma için.

Rıfkı'nın gözleri kızın yüzünü deler gibi tetkik etti.

— Sırma senin çocuğun mu?

— ...

— Bu ne biçim şey, buna sığan çocuk olur mu?

— Buradan bacakları, buradan başı girer.

— Kimin çocuğu olduğunu söylemedin.

— Bu bir kaz çocuğu...

— Yaaaa!...

Rıfkı oturdu ve kızı karşısına oturttu.

— Ben, Alacapınar'dan geliyorum.

O, yine örgüsüne başlamıştı. Alacapınar onda hiçbir aksülâmel[272] yapmadı. Yüzünde: "Umurumda değil, ama hatırın için dinleyeyim" der gibi bir mana vardı.

— Aklını başına al, beni iyi dinle. Bir hafta sonra muhakeme var. Adam öldürmenin cezasını biliyorsun, değil mi?

Nadire başını salladı.

— Ben seni kurtarmak istiyorum, fakat bana niçin öldürdüğünü söylemelisin.

— …

— Sen istediğin kadar sus, ben her şeyi köyde öğrendim.

— Ne öğrendin?

— Ümmühan'ın kızı, kaz çobanı Akkız'ın hayatını.

— Ümmühan'ın adını anma. O, çoktan öldü...

— Öldü ama Mükerrem'i vuran onun eli. Kızarıyorsun. Hakkın var. Bu kadın genç iken dul kalmıştı. Evinin arkasında bir zerzevat[273] bahçesi vardı. Orada yetiştirdiği zerzevatı ve kızının güttüğü kazları ve kümesin deki tavukları Sivrihisar pazarına çıkarır, satardı. Bu parayı biriktiriyor. Bir gün bir çift öküz almak istiyordu. Ve... Ve bunu Akkız'la her gece konuşuyordu.

— Pınar kenarındaki tarlamız kupkuruydu. Harpte buğday para ediyordu. Bizim paramız yoktu. Ben Abidingillerin kazlarını güderdim, onlar bize buğday verirdi.

Şimdi Rıfkı geçmiş bir manzarayı muhayyilesiyle[274] , Nadire hafızasıyla[275] görüyorlar, yakalamak istiyorlardı. Rıfkı devam etti:

— Ümmühan Sivrihisar'da gördüğü bazı erkekleri, gençleri evine alıyordu.

— Hepsi emmi oğlu.

— Öyle ise niçin saklıyordu?

— Köylüler kötü dillidirler. Onun için.

— Peki ama yine köylüler ona kahpe diyorlardı.

— Dilleri tutulsun.

— Mükerrem de emmi oğlu diye geldi. Civardaki bir karargâhta şofördü. Şimdi söyle, sana ne fenalık yaptı? Ananın öküz paralarını aldı değil mi?

— …

— Fakat bu kadarı bana yeter ama hâkime yetmez. Söyle...

— Niçin yetmiyormuş. On yıl bir köylü karının on para on para biriktirdiği öküz parasını almak neden yetmiyormuş?

— Anneni çok sever miydin?

— Başka kimsem yoktu ki. Anam Rumeliliydi. Köylü ona yabancı gibi bakardı. Babam ölünce hep ona kahpe, bana da kahpe kızı derlerdi.

— Bir gün köylü evinizi taşlamış.

— Taşladı.

— Sonra Mükerrem paraları almış kaçmış. Fakat sana ne yaptı?

— …

— Geldiği akşam seni odadan kovarlar mıydı?

— Anam kahpe değildi.

— Peki, Mükerrem seni döver miydi? H iç sana sataştı mı?

— …

— Demek sana bir şey yapmadı.

— Nasıl yapmadı. Sırma'yı çizmelerinin altında ezdi, bağırsaklarını dışarı uğrattı...

Şimdi Nadire, eli boğazında, fırlamak isteyen hıçkırıkları tutmak istiyor gibi, gözleri kapıda, hâlâ sırrını vermek istemiyor.

— Sırma bir kaz palazı değil mi? Çok sevdiğin bir yavru. Önlüğünün içine kor, kundaklarmışsın. Köy çocukları seninle eğlenirlermiş.

Mavi gözleri artık kapıda değil, yanaklarına damla damla yaşlar sızıyordu. Fakat o haberdar değil, uzak ve korkunç bir şeye bakıyor. Ve biraz sonra kesik kesik anlattı. Rıfkı'nın notlarında eksik kalan yerleri, onun muhayyilesinin sırf köylünün ifadesiyle resmedemediği manzaraları, bir kaz çobanı kızın kalp macerasını söyledi.

243. Cinayet işlemiş olan kimse, katil.

244. Sebep.

245. Kanıtlayacak.

246. Kanıt.

247. Olasılık.

248. Soruşturmasına.

249. Verdi.

250. Öldürülenin.

251. Yargılamaya.

252. Gözlem.

253. Birini kendine vekil olarak seçen kimse.

254. Bunalım, kriz.

255. Kanıya vardırır.

256. Ev içinde giyilen üstlük.

257. Rastladı.

258. Üzgün.

259. İkiye bölme. Bir şeyi iki bakımdan ele alma. Burada: Çift kişilik.

260. GARBO (Greta Gustafsson), Greta denir. İsveç asıllı Amerikalı kadın sinema oyuncusu [Stockholm 1905 - New York 1990]. Yüzünün güzelliği, yadırgatıcı kişiliğinden dolayı kendisine "İlahi Kadın" dendi ve dünyanın sayılı sinema yıldızlarından biri oldu.

261. Tarihte birçok Mısır ve Selefkiler kraliçelerinin ortak adı.

262. HELM (Brigitte), Alman kadın sinema oyuncusu [Berlin 1906]. Sessizden sesli sinemaya geçiş yıllarında esrarlı güzelliğiyle en çok ilgi çeken oyunculardan biri oldu.

263. Yabancı ünlü kişileri.

264. Padişah annesine verilen unvan.

265. NAPOLÉON (Charles Bonaparte), Fransız İmparatoru [Ajaccio, 15 Ağustos 1769 - St. Helena, 5 Mayıs 1821].

266. Düşsel.

267. Habersiz.

268. Düşüyle.

269. Güç.

270. Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı.

271. Renkli.

272. Tepki.

273. Sebze.

274. Hayal gücüyle.

275. Belleğiyle.

— Bir ayağı topaldı. Öteki palazlar gibi suya bile giremezdi. Hep koynumda büyüttüm. Don olunca sakat bacağı iki kere dondu. (Gözlerinden damlayan yaşlar çoğaldı, iki ince yol bulmuş, yanaklarından aşağı akıyorlardı.) Böyle şeyler örmesini bilsem örerdim, fakat anamın eski ş alvarına sarardım, içinden sarı başını çıkarır çocuk gibi bana bakardı. Bir Sırma, bir anam, bir de ben akşamları ateş başında otururduk. O, hep pekmez küpüne sakladığı paraları çık arır, sayar, Sivrihisar'da gördüğü öküzleri almak için daha ne kadar para lâzım olduğunu hesap ederdi. "Söyle ana," derdim, "öküzlerimiz olursa artık k azları pazara götürmezsin." "Götürmem." Her akşam hemen bir kere Sırma'yı kesmeyeceğine yemin ettirirdim, çünkü o, sakat olursa tavukları keserdi. Bazen, akşam ları kapıyı vururlardı. Anam açmazdı. "Kimdir?" derdim. "Sivrihisar'da emmim oğlu Sarı Ali'yi gördüm, o olacak." "Niçin kapıyı açmıyorsun?" derdim. "İçe ri erkek gelirse köylüler bana kahpe der!" derdi. Anam kahpe değildi. Vallahi billahi! Bayan Refika bana, "Kendini satan kadınlara kahpe derler," demişti. A nam hiç kendini satmadı. Abidin onun peşinde dolaşır, para teklif ederdi. Anam yerden taş alır, onu kovalardı...

Kız sustu, Rıfkı'n ın elleri defterine bir şeyler yazıyor, gözleri Nadire'de, fakat nefes almaya bile cesaret edemiyordu. Biraz sonra kız yine söylemeye başladı:

— Sivrihisar'ı Yunan bastıktan epeyce sonra etrafta harp oldu. Fakat bizim köy sapa olduğu için Yunan bize gelmedi. Yunan'ı kovduktan son ra Seyitler Köyü bizim ordunun karargâhı oldu. Arada askerler gelir giderlerdi. Pınar başında rastladığım bir iki zabit [276] bana bir gün: "Sizin köyde hizmetçi kadın var mı?" diye sordular. Anama söyledim. Ond an sonra anam Seyitler'e hizmete gidiyor, gündelik alıyor, epey para kazanıyordu... Bir akşam... bir akşam yine kapı vuruldu. Anam açtı. Mükerrem geldi. Anam bana yine "Emmim oğlu," dedi . "Niçin içeri aldın, köylüler sana kahpe derler!" dedim. Mükerrem: "Bu kız çok bilmiş, bunu odada istemem" dedi. "Senin odan mı, ne karışıyorsun?" dedim. Beni elimden tuttu, odanın dışına attı... Ondan sonra hep o geceleri geldikçe odadan çıkıyordum.

— Altı çimento döşeli, kapıdan girince il k odaya giderdin değil mi?

— Sen ne biliyorsun?

— Evini gezdim.

— Evet, orada ya tardım. Anam altına bir şilte atardı. Mükerrem ne dese yapıyordu. Ben artık anamla konuşmaz oldum; çünkü bayırda bile çocuklar arkamdan koşuyor, "Kahpenin kızı," diyorlardı. Bir akşam anamın Mükerrem'le hızlı konuştuğunu duydum: "Bu parayı zor topladım, öküz alacağım, veremem," diyordu. Çömleği Mükerrem'e g österdiğini anladım. O: "Ben sana faizle öderim," diyordu. Epeyce çekiştiler. Mükerrem birkaç akşam gelmedi. Sonra yine gelmeye başladı. Bir akşam dedi ki: "Taburun öküzleri satılıyor, ucuz gidecek, sana alıvereyim." Anamla bir hayli konuştular. Parayı saydığını duydum. İkide bir de anam ağlar gibi: "Sakın alıp kaçma, helak olurum[277]," diyordu. O da, öküzleri aldıktan sonra, terhis olur olmaz, gelip anamı alacağını, köyde yerleşeceğini söylüyor, yemin ediyordu. Aklım başımdan gitti. Çünkü, o hain [278] bir herifti. Gündüz birkaç kere pınar başında görmüştüm. Kazları taşlar, bana söverdi. Odadan çıkarken üstüne atıldım, parayı elinden almak i stedim. "Bu piçe de ne oluyor?" diye, tekme atmak istedi. Sırma, köşeden üstüne saldırdı, Ayağını kaldırdı Sırma'ya bastı. Sırma' nın bağırsakları firladı... Oooooh... Oooooh...

Şimdi, açıktan açığa kalbi kırılmış bir çocuk gibi hıçkırıyordu. Başını kaldırdı, gözleri ateş içinde, yine sö ylemeye başladı:

— Yemin ettim. Bir gün ben de senin bağırsaklarını deşerim, dedim. Sabaha kadar Sırma'nın başında uludum. Bereket versin ev imiz öteki evlere uzak. Köylüler bir şey işitmedi. Ertesi gün Mükerrem gelmedi. Ben eğer gelirse köylülere söyleyeceğime yemin ediyordum. Anam beni teskin etmeye [279] çalıştı. Daha ertesi gün Mükerrem yine gelmedi. Anam Seyitler'e gitti...

Gözleri bir daha uzak ve feci bir şeye bakıyordu.

— Geldiği zaman, deli gibiydi. Saçını, başını yoluyor, bağırıyordu. Karargâh bir gün evvel oradan gitmiş. Köylüler nereye gittiğini bilmiyorlardı. Anam ondan sonra iflah olmadı[280]. A rtık iş falan görmüyordu. Gündüzleri avare avare dolaşıyor, akşamları bangır bangır ağlardı. Bir gece ağlarken birdenbire gözlerini tavana dikti. "Ana ne ol uyorsun?" dedim. "Ses etme, dışarıda ayak sesi var, paraları getiriyor," dedi ve biraz sonra dondu kaldı. "Ana," dedim, "o cehenneme kaçsa ben yine onu bulur paraları alırım." Fakat gözleri tavanda hiç kıpırdamıyordu. Boynuna sarıldım. Buz gibiydi.

Rıfkı, yerinden kalktı. Gözleri yere dikilmiş, yüzünden hayat çekilmiş, kendinden geçmiş, gibi dura n bu kıza bir şey yapmak, teselli vermek istiyor, fakat ne yapacağını bilmiyordu. Onun gözleri hâlâ mazide [281] fakat biraz sonra hikâyesine devam etti:

— Anam ölünce Abid inler beni yanlarına aldılar. Gece gündüz çalıştırdılar. Verdikleri bir lokma ekmeği başıma kakarlardı. Bir gün Sivrihisar'dan bir alay şehirli oralard a atla dolaşırken bizim köyü de gezdiler. Aralarında Nuri ile karısı vardı. Refika beni gördü, Abidin'in karısıyla biraz konuştu. Bir besleme istiyormuş. Beni ya nına aldı. Biraz sonra da Sivrihisar'dan Bursa'ya gittiler, beni de götürdüler. Yanlarında çok rahat ettim.

— Niçin onların evini terk ettin?

— Sallabaşlar, bir yaz Bursa'ya banyolara[282] geldiler. Refika da romatizması için her gün banyoya gidiyor, beni de götürüyordu. Bülent iki yaşında idi. Bir Alman dadısı vardı, fakat çocuk cılız, hasta ve bidüziye ağlıyordu. Bana ısındı. Ben de çok sevdim. Çünkü Sırma'nın tüyleri gibi sarı, ince saçları vardı. Hem de bir ayağı aksıyordu. Bidüziye güneşte bile üşürdü. Tıpkı Sırma gibi omuzlarını kaldırır, kafasını sokacak yer ararı. Bayan

Sallabaş, bizim Bayan Refika ile ahbap olmuştu. Beni dadı almak istedi. Ben de gittim. Sırma'ya baktığım gibi Bülent'e baktım. Çocuk bakımı için okumadığım kitap kalmadı. O kadar içim çocuğa ısınmıştı ki, anası ne yapsa çekiyordum. Zaten çocuğunu pek de sevmezdi. Yalnız süsleyip püsleyip misafirlere göstermesini bilirdi. Beni çocuktan ayırmasınlar diye, ne dese eyvallah diyecektim. Her şeyi unutmuştum. Mükerrem'i görsem bağırsaklarını bile deşmek istemeyecektim. Yeminim çarptı.

Altı ay evvel Mükerrem, şoför diye geldi. Hemen tanıdım. Ellerim buz gibi oldu. Fakat belli etmedim. O, beni tanımadı. Gözüm görmesin diye nerede görsem kaçıyordum. Fakat o hınzır beni hain hain süzerdi. Son günlerde çok peşimde dolaşıyordu. Kimse farkında olmadı, çünkü sinsi bir herifti. Güya çocuğu sevmek istiyordu.

Ziyafet akşamı odama geldi. Çocuğu yeni yatırmıştım. Sarhoştu. Çirkin çirkin tekliflerde bulundu. Çocuk olmasa mutlak o gece gebertirdim. Cebinden birçok para çıkardı: "Bak, zengin kadınlar bana bayılıyor, para veriyor, benim gözümde değil, benim bilmem nem olursan bu paraların hepsi senin," dedi. "Paran başında parçalansın, defol, çocuğu uyandıracaksın," dedim. "Beni bu topal piç için mi odandan kovuyorsun. Şimdi tutar bacaklarından ikiye ayırırım," dedi. Gözüm döndü. Elimde bir silâh olaydı o gece sahiden bağırs aklarını akıtacaktım. "Anamın öküz parasını aldın yüreğine indirdin, öldürdün, Sırma'nın canına kıydın. Ben şimdi gidip Bay'a seni haber vereceğim," diye kapıya yürüdüm. Zannederim hemen o dakika tanıdı. "Aşağıda misafir var, Bay'ı göremezsin. Fakat ben seni Bayan'a yarın erkenden kovduracağım. Kadınlar elimde balmumu gibi. Sen bir defa git, gelen dadı derhal emrime gider, o vakit ben senin bu topal piçe, kaz palazına yaptığımı yaparım," dedi ve kapıyı kapadı, çıktı. Sofada Etienette ile konuştuğunu duydum. Fakat fena halde korkmuştum. Bana, eğer ben konaktan gidersem, Bülent'in sahiden canına kıyacağına kanaat geldi[283]. O gece hiç uyumadım. Çocuğun başını bekledim. Sabah erkenden Etienette odama geldi: "Bohçanı al, şimdi git. Bayan seni kovuyor, çocuğa ben bakacağım," dedi. Aklım başımdan gitti. Bayan'a gidip ayağına kapanacak, yalvaracaktım. Ben gidersem mutlak çocuğa bir fenalık gelecek zannediyordum. Bayan'ın odasına girince...

— Sonra?

— Bayan tırnaklarını parlatıyor. Mükerrem önünde diz çökmüş, Bayan'ın yüzüne bakıyordu. İkisi de dalgındı. Benim girdiğimi duymadılar... Ve masanın üstündeki bıçağı kaptım...

Sustu, çeneleri çarpıyor, elleri titriyordu. Fakat artık gözünde yaş yoktu. Rıfkı'nın yüzüne baktı. Tuhaf tuhaf güldü. Âdeta sükûnetle, sevinçle:

— Asla Bülent'e bir şey yapamaz, anamın da, Sırma' nın da hıncı çıktı, daha ne isterim, dedi.

— Sen bunları niçin müstantiğe [284] söylemedin, yavrum?

Ayağa kalkmış, dağılan çocuk esvaplarını[285] ya tağın üstünde düzeltiyordu.

— Söylemek ne lâzım? Beni yolumdan alıkoyarlar.

— Hangi yolundan?

Mavi gözleri berrak, dudakları gülüyordu.

— Şimdi anamın öküzlerini alır götürür, Sırma'ya hırkasını giydiririm. Bir daha kışları üşümez.

— Onları nerede bulacaksın?

"Sen anlamazsın!" diyor gibi Rıfkı'ya baktı.

— Bunların hepsini hâkime söylemelisin.

— Sus, sakın ha duymasınlar, beni deli sanır, burada alıkoyarlar.

Demek Nadire sahiden deliydi. Fakat deliliğini saklayacak kadar akıllı. İnsanların elinden kurtulmak fırsatını kaçırmamayı bilecek kadar akıllı.

Avukatın müdafasından[286] :

— ... İşte görülüyor ki müvekkilim hakkında iki mütehassıs[287] raporu birbirini nakzediyor[288]. Birincisi deli olduğuna, gayri mesul[289] olduğuna hükmediyor [290], ikincisi onun adî bir katil olduğunu, fakat kurnazlıkla kendine evhamlı[291] süsü vermek istediğini söylüyor. Birinci raporu muhterem[292] heyetiniz kabul ettiği takdirde maznunun[293] çok kuvvetli bir müdafaaya ihtiyacı vardır. Ve görüyorum ki, müddeiumumî[294] bu ikinci rapor üzerine iddianamesini [295] bina etmiştir[296]:

Ben, bu raporların hiçbirini nazarı itibara[297] almıyorum. Ben, sadece müddeiumumînin iddialarının yanlış ve çürük olduğunu ispat edeceğim. Bu iddialar nedir?

1- Cinayet saiksizdir[298].

2- Katil herhangi bir küçük sebeple kan dökebilecek hilkatte [299] bir canavardır.

3- Hilekârdır[300], kurnazdır. Bundan dolayı mevhum[301] bir saik olduğunu hissini veriyor ve bununla etrafa kendinin deli olduğu kanaatini yayıyor.

4- Cemiyet[302] ve cemaat[303] için katil bir tehlikedir, en büyük ceza, yani idam hükmü verilmelidir.

Bunlara doğrudan doğruya cevap vermeden evvel vak'ayı[304] nakledeceğim[305], katilin ve maktulün hayat ve karakterlerini anlatacak ve şerhedeceğim[306], söylediklerimin doğruluğunu şahitle ve vak'a ile ispattan sonrasını da hâkimler heyetinin vicdanına[307] ve Cumhuriyet adliyesinin adaletine terk edeceğim.

Vak'ayı müvekkilimin ağzından naklediyorum, kendisi bunu bana bir hafta evveline kadar söylemedi. Tevkifhanede[308] uzun ısrarlarıma, hatta tehditlerime[309] rağmen, yine söylemedi. Müşahede[310] altına alındıktan sonra, İstanbul'da, Bursa'da ve Alacapınar'da yaptığım derin tetkiklerle[311] vak'ayı olduğu gibi sezmiştim. Gittim, kendisini klinikte gördüm.

Cinayetin saikiyle alâkadar[312] olan eski hayatının en hassas olduğu anları canlandırdım. Kendinden geçti, bana her şeyi anlattı. Gerçi pişman oldu ve heyeti hâkimeye[313] bunları söylemeyeceğini de ima etti. Fakat ben ke lime kelime zaptettim.[314] Size okuyorum. Bittikten sonra kendi ifadesi olup olmadığını yine kendisinden sorarsınız.

Rıfkı, önünde hazırladığı notlardan, hakikaten kelime kaçırmadan katilin klinikteki uzun ifadesini okudu. Yalnız yengesiyle şoför arasında şüpheli bir vaziyet olduğu hissini veren son parçayı biraz tadil etti[315]. Mahkemede yere iğne atılsa duyulacak kadar sükût[316] ve derin bir alâka vardı. Bitince Hâkim katile dedi ki:

— Akkız, avukatının okuduğu ifadenin senin olduğunu kabul ediyor musun?

— Evet.

Rıfkı:

— Şimdi şahitleri dinleyeceğiz. Bunlara müdafaa şahidi[317] demiyorum. Bunların bir kısmı müvekkilimi tanımaz, bir kısmı da ne lehine ne de aleyhinedir, yalnız hakikati söylemek için gelmişlerdir.

Birinci şahit, Alacapınarlı Ayşe N ine. Muhtar Abidin'in anası. Yüzü buruşuk, ağzı dişsizdir. Arkasında siyah yeldirme[318], başında beyaz örtü vardır. Yaşı yetmiştir. İsticvabı[319] Rıfkı yaptı. Hakikati[320], yalnız hakikati söyleyeceğine yemin ettirdikten sonra dedi ki:

— Akkız'ı tanıyor musun?

— Nasıl tanımam. Ebesiyim. Elime gelende şu kadanaydı.

— Anasını da tanıyorsun demek?

— Onu da tanırım.

— Nasıl tanırsın?

— Allah taksiratını[321] affetsin! Köylüler gahpe dirlerdi. Geceleri adam alırmış.

Ahali, katilin başını önüne eğdiğini, yüzünü eliyle kapadığını gördüler.

Rıfkı devamla:

— Gören var mı?

— Aah, amma bir danesinin evine gittiğini herkes bilir, emmim oğlu derdi.

— Kim, adı ne?

— Seyitler'deki gumandanın şeytan arabasını sürermiş. Ak gözlü, sipesivri bir uşah. Adını sanını bilmiyom.

— Ümmühan kaç sene dul kaldı?

— Sekiz yıl.

— Demek ilk sekiz y ıl kimse bir fenalığını görmemiş, yalnız dedikodu.

— Çünkü taze garı ere varmassa öyle dirler. Benim oğlan Abidin, Allah'ın emriyle istedi, garı varmadı .

— Ümmühan çalışır mıydı?.

— Garınca gibi... İki öküz almah için hem darlada çalışır, hem gündeliğe gider , hem de bahçesinin yemişini Sivrihisar'a pazara iletirdi. "Ere niçin varmirsin, Ümmühan?" dedim. "Eri nidicim, Akkız'a hor bahar," dedi.

— Sonra öküz alabildi mi?

— Orasını ne sen sor, ne de ben diyim, oğul. Alamadı. Ak gözlü uşah paralarını uğurladı. Garının aklı çıktı; dağda, bayırda söylenir gezerdi. Bir ahşam ölüvermiş.

— Akkız'ı nasıl bilirsin?

— G özel kızan. Kaz güder, anasına yardım ederdi. Öteki uşahlarla hiç oynamazdı. Köy ona zanuşağı dirdi. Çünküm davar, keçi, camuslar bilem ardından giderlerdi. Hele kazlar için ahlı giderdi. Birisi bir kaza laf etse taş atardı. Palazları goynunda gezdirir dururdu. Bir danesi topaldı, ona bir enteri giydirmiş ti. Adına Sırma dirdi, gizin arkasından kuzu gibi giderdi.

— Anasını sever miydi?

— Nasıl sevmez, oğul? Garı ölünce ahlı çıkıyazdı.

İkinci şahit, Bursa Lisesi felsefe hocası Bay Nuri Kabart ay'ın karısı Refika. Otuz iki yaşında.

— Akkız'ı yanınıza ne zaman aldınız?

— 1924'te Nuri Sivrihisar'da hocalık ediyordu. Alacapınar Köyü ya kındı, hayvanla gezmeye giderdik. Akkız'ı bir gün pınar kenarında çamaşır yıkarken gördüm. Köylü kadınlardan öksüz olduğunu öğrendim. Eli yüzü temiz, aklı başında bir çoc uğa benziyordu. Benim de bir beslemeye ihtiyacım vardı. Aldım.

— Kaç yaşlarında vardı?

— On iki, on üç gösteriyordu. Yirmi yaşına kadar yanımızda kaldı. İyi ahlâklı ve akıllıydı. Nuri ile beraber okuttuk. Masal kitaplarını, bilhassa hayvana, çocuğa ait olanları pek severdi. Mahalledeki hayvanların hepsiyle meşguldü. Soka kta bir çocuk, bir kediye taş atsa kendinden geçerdi. İnsana pek sokulmaz, çok söylemezdi. Fakat kendine mahsus orij inal fikirleri vardı. Bizde tamamen kardeş muamelesi gördü.

— Yanınızdan niçin gitti?

— Bayan Sallabaş banyolara gelmişti. Çocuğuna pek ısındı. O zaman yavrucak sıhhatsizdi. Zannederim en çok bu sebeple çocuğa m uhabbet[322] göster di. Çocuk da ona alıştı. Bayan Sallabaş yanına almayı teklif edince[323] benim müsaademle[324] kabul etti.

— On iki sene yakından tetkik etmişsiniz. Yalan söyler mi ? Evhamlı olduğunu sezdirir miydi?

— Bir defa yalan söylememiştir. Evhamlı değil, bilâkis[325] sağlam ve serin kafalı görünürdü. Yalnız köyden bahsederken anasının lâfını hiç etmedi. Ben de bu meselede acı bir sır olduğunu sezdim, hiçbir şey söylemedim.

Üçüncü şahit, Bayan Sallabaş.

Lâzım gelen ilk suallerden sonra, Rıfkı isticvabda [326] devam etti.

— Maznun[327] hakkınızda fi kriniz nedir?

— Çocuk dadısı olarak bundan iyisi olamaz. Yalnız biraz çocuğu herkesten, hatta benden bile kıskanır, kimseye göstermek istemezdi. Bunun haricinde hemen hiç lâkırdı etmez, içinden pazarlıklı bir kızdır.

— Cinayet sabahına kadar size hiç husumet[328] gösterdi mi?

— Hayır.

— Hariçte[329] kimse ile münasebeti [330] var mıydı? İzinli çıkar mıydı?

— Hayır.

— Şoför Mükerrem'le bir münasebetini sezdiniz mi?

— Hayır.

— Cinayet sabahı Nadire'yi, yani Akkız'ı Etienette vasıtasıyla kovmuşsunuz. Bunun sebebi nedir?

— Bir akşam evvel misafirlerin yanına çocuğu getirmek istemedi, kızdım, eğer Etienette'in sözünü dinleyip evvelden savaydım bu felâket olmayacaktı.

— Demek, Et ienette Nadire'nin aleyhinde idi. Şoför Mükerrem de size dadı aleyhinde bir şey söyledi mi?

— Hiç bahsetmedi.

— Cinayeti anlatınız.

— O sabah dadıyı kovduktan sonra şoförü de Etienette vasıtasıyla kovdum. Bunun için şoförün her sabahki gibi emir almaya odaya girdiğini görünce şaşırdım. Etienette odada yoktu, şoför yalvarmaya başladı.

— Neden şoförü de kovdunuz?

— Bir akşam evvel siz de hazırdınız. Herifin terbiyesizlik ettiğini görmediniz mi?

— Şoför geldiği zaman Etienette odada imiş, siz mendil getirmeye yollamışsınız.

— Hayır, Etienette odada yoktu.

— Etienette ilk ifadesinde neden yalan söyledi?

— Kendine sorun.

— Peki, devam edin.

— Şoför kendisini kovarsam intihar edeceğini söyled i. Ben de bir defaya mahsus olmak üzere affettim. Birdenbire ayağıma kapandı. Bu aralık Nadire odaya girmiş, görmedim. Yıldırım gib i bir bıçağın şoförün arkasına saplandığını ve aynı yıldırım süratiyle çekilip çıkarıldığını gördüm. Nadire'nin gözleri dönmüş karşımda duruyordu. Yerimden firladım. Üstüme atıldı. Sonra karnıma bıçağı sapladı.

— O mu evvelâ sizin üstünüze atıldı, yoksa siz mi onun üstüne atıldınız?

— Bilemem, çok korkmuştum.

Dördüncü şahit Etienette.

— İlk ifadende şoför odaya girdiği zaman orada olduğunu, fakat Madam'ın seni mendil getirmeye yo lladığını söylüyorsun, niçin?

— Şoför, Madam'ın kendini kovduğunu söyleyince çok müteessir[331] oldu. Ben kendimi affettiririm, sen odada bulunma, diye yalvardı. Çok nazik bir delikanlıydı. Acıdım.

— Yine ilk ifadende, o sabah Madam'ın dadıyı senin vasıtanla kovduğunu söylemiyorsun.

— Unuttum. Bana kalsa o kızı çoktan kovdururdum.

— Cinayet akşamı şoförün dadının odasına girdiğini gördün mü?

— Girdiğini değil, çıktığını gördüm.

— Seninle sofada konuşmuş, ne söyledi?

— Çocuğu sevmeye gittiğini, fakat dadının bırakmadığını söyledi.

— Çocuğu sevmek için dadının odasına başka zaman girdiğini gördün mü?

— Hayır.

Etienette'den sonra evin hizmetçileri birer birer isticvap edildi[332]. Hiçbiri katilin aleyhinde bulunmadı. Fakat hepsi Sacide'nin ifadesindeki "içinden pazarlıklı" cümlesini tekrar ettiler. O kadar ki, bir hizmetçi lâfa başlar başlamaz halk, "içinden pazarlıklı" diye bir ağızdan fısıldıyordu. Hazır bulunanlara, hizmetçilerin hepsi Sacide tarafından emir aldıkları hissini verdi. Yalnız şoför Sadık ifadesinde bunlardan ayrıdır.

Kırk beş yaşında, açık yüzlü, doğru sözlü bir adamdı. Katil için dedi ki:

— Her zaman ben çocukla onu gezmeye götürürdüm. Çok terbiyeli ve namuslu bir kızdı. Bir gün aşağıda hizmetçiler dedikodusuna karıştığını görmedim. Çocuğun odasından çıkmaz, yalnız kendi vazifesini bilirdi. Hem çocuğa karşı muamelesinden[333] merhametli ve yürek sahibi bir kadın

olduğunu anladım. Bir türlü onun cana kıyacağına inanamıyorum.

— Maktulü Yolpalas'a gelmeden evvel tanır mıydın?

— Her şoför onun şöhretini[334] bilir. Yüzünün karası. Bu kadar pis herifi niçin konağa aldıklarına aklım ermedi. Birkaç defa bizim Bay'a söylemek istedim, yine vazgeçtim. Çünkü gelir gelmez Bayan'ın Fransız hizmetçisi ile ahbap oldu, kadının evde çok nüfuzu vardı.

— Şöhreti neden fenaydı?

— Çapkın, sarhoş, kumarcı ve daha mundar âdetleri[335] de vardı.

— Dadı ile bir münasebetini gördünüz mü?

— Kız ona hiç yüz vermedi. Mükerrem bana kaç defa, "Bana kafa tutan ilk kadın bu oldu. Kibar kadınlar bana yanıp tutuşurken, bu hizmetçi makulesinin[336] nazına şaşıyorum," dedi. Ve biraz içtikçe, "Ben ona gösteririm," der dururdu.

Şoför Sadık'tan sonra, Şişli Serkomiseri'nin ifadesi dinlendi. Upuzun, ince, yüzü gergin ve çizgi içinde, küçük gözleri iki burgu gibi baktığını delip geçen bir adamdı. Şahadetinin[337] cinayete ve katile taalluk eden[338] yerleri ilk raporunun aynı idi. Fakat maktule[339] ait dosyayı okurken halkın ve mahkeme heyetinin alâkaları elle tutulacak kadar havayı elektriklemişti. H er halde maktul ile cinayetten çok evvel meşgul olmaya başladığı görülüyordu. Çünkü Mükerrem'in hayatını ta çocukluğundan beri dikkatle ve teferruatıyla[340] tetkik ettiği[341] anlaşılıyordu.

Komiser, maktulü anormal ve çirkin temayülleri[342] olan bir adam diye tavsif ettikten[343] sonra, Kuleli'den kovulmasının sebebini ve babası tarafından reddedildiğini söyledi. Fakat en çok, son üç sene zarfında Beyoğlu ve Şişli zabıtasının nazarı dikkatini celbetmişti[344]. Sefahat âlemlerinde[345] sarf ettiği[346] paraları şoförlüğü ile kazanamayacağı apâşikârdı[347]. B undan başka iki cerh vak'asında[348] ondan şüphe edilmiş, fakat tevkif edilebilmek[349] için kâfi[350] delil[351] bulunmamıştı. Bunların ikisi de vesikalı kadınlardı. Mükerrem onları haraca kesmiş, işleterek paralarını alıp sefahate sarf etmişti. Yalnız, iki kadın da aleyhinde şahadet etmek değil, şikâyet etmeye bile cesaret etmemişlerdi.

— Bu adam, üç sınıf kadına musallattır[352]. Birincisi yüksek aileden, yaşlı, fakat kafasız ve ahlâkı mazbut[353] olmayan kadınlardır. Bunların yanında vazifesi "jigolo" luktur. İcap ederse şantaj da yapar. Bu sınıftan kimseyi mahkemeye sevk edebilecek vesaikim[354] yok.

İkincisi, vesikalı kadınlardır. Bunları haraca keser. Bunlardan iki Rum kadın bu gün şahadet edecektir[355].

Üçüncüsü, fakir yahut orta halli aile kızlarıdır. Bunları iğfal eder, alacağını vaat eder, o suretle eline geçirdikten sonra sefahate sevk eder. Bu sınıftan bir bîçare[356] kız bu gün şahadet edecektir.

Komiserin ikinci sınıftan diye tavsif ettiği kadınlardan birincisi Despina denilen vesikalı bir mahlûktu. Hâkim bunun isticvabını kısa kesmeye mecbur oldu, o kadar müstehcen[357] teferruat vermekte ısrar ediyordu. Kadının hâlâ Mükerrem'e âşık olduğu anlaşılıyordu.

Sürmelerini tehlikeye koyarak ağladı. Sağ olsa hâlâ kendini satacak ve parasını Mükerrem'e verecekti. Hatta maktulün onu vaktiyle göğsünden cerhini[358] bile kıskançlığa atfetti[359].

İrene, ikinci vesikalı kadın, bilâkis Mükerrem'in ölümüyle büyük bir nefes almıştı. Her halde onun etinin bahasını[360] elinden Mükerrem tehditle alıyordu. Kadınların fulya[361] tarlası gibi çiçekli şapkalarından, yapma benlerinden ve acayip kıyafetlerinden ziyade[362] telâffuzları[363] ahaliyi güldürdü. Hüseyin Rahmi'nin[364] romanlarından kesilmiş iki sayfa kadar realist[365] bir şekilde yerli fuhuş âlemini[366] canlandırıyorlardı.

Despina ve İrene'nin muhakeme salonunda uyandırdıkları hafif gülüşler, fısıltılar, halkın birbirini dürtmesi birdenbire son şahidin gelişi ile dindi.

Hakikat, bîçare bir mahlûktu. Arkasında yetimhane üniformasına benzeyen beyaz yakalı, siyah astar bir entari vardı. Bu solmuş, yıpranmış, yeşil bir renk almış entarinin altından çamaşırları ve vücudunu müşkülâtla[367] çeken, sürüklenir gibi yürüyen ince bacakları görünüyordu. Delik iskarpinlerinin[368] ökçeleri çarpılmış, siyah çorapları her yerinden yamalı idi. Ve bu sefalet ve fukaralık kıyafetinin üstündeki baş, salonda herkesin dikkatini değil, rikkatini[369] uyandırdı. Zayıf, esmer yüzü de entarisi gibi soluk, yıpranmış, yeşilimtırak bir renk almıştı. Saçları ortasından ayrılmış, arkasına toplanmı ştı. İnce kaşlarının altındaki irice elâ gözlerinde nihayetsiz bir yorgunluk, bezginlik vardı. Başı açıktı.

Titreye titreye yürüdü. Kimsenin yüzüne bakmıyordu. Buna rağmen, Rıfkı da, halktan bazıları da tanıdılar. Bayır Bahçesi'nde, şarkı yıldızları çıkmadan ahaliyi işgal[370] için şarkı söyleyen kızlardan biriydi. Onun hâli de, sesi de her zaman ahaliyi düşündürürdü. Bir türlü onun sahnede ne aradığını anlayamazlardı. Bilhassa öteki boyalı ve oldukça süslü kızların arasında bu sinmiş, korkmuş mektep çocuğu kıyafetli kızın mevcudiyetini izah etmek mümkün değildi. Öteki kızlar kolunu, bacağını sallayarak, halka manalı manalı bakarak, kısık sesleriyle aşk türküleri söylerken, bu bîçare önüne bakar, bir ölü kadar hareketsiz, küçük solgun dudaklar ı bile az kımıldayarak şarkısını söylerdi. Pürüzsüz ve belki de güzel sesinde bile bu bîçarelik ve olmuş bir hal vardı.

— Adın ne?

— Şakire.

— Babanın adı?

— Şakir, sanatı kömürcü.

— Annenin adı?

— Merzuka .

— Kaç yaşındasın?

— Yirmi bir.

— Senin sanatın?

— Kabarelerde şarkı söylerim.

— Maktul Mükerrem'i tanır mısın?

— Evet.

— Nasıl tanırsın, anlat.

Kapana tutulmuş bir hayvan gözü ile kaç acak yer arar gibi etrafını süzdü. Sonra yine o bezgin sesiyle anlattı:

— Nişantaşı Lisesi'ne giderken bir gün beni arabasına aldı. Ahbap olduk. Sonra beni Beyoğlu'ndaki evine götürdü, bir daha oradan çıkmadım.

— Nikâhlı mısınız?

— Hayır.

— Annen, baban ne yaptı?

— Beni reddettiler.

— Kaç sene oluyor?

— Beş sene, Lise'nin son sınıfından kaçmıştım.

Bir ses:

— Mektep esvabını daha çıkarmamış.

Hâkim, çıngırağı çaldı. Kız arkasındaki köhne [371] esvabı yeni görüyormuş gibi yorgun gözleriyle süzdü. Sonra devam etti:

— Başka esvabım yok ki giyeyim.

— Şarkı söylemekten para kazanmıyor musun?

— Hepsini Mükerrem'e teslim ederdim. Başka gidecek y erim yok. O da, kazandığın para senin boğazına yetmiyor, diye esvap almadı.

— Şimdi ne yapıyorsun?

— Mükerrem öldükten sonra gazinodan kovdular. Hizmetçi idarelerini dolaşıyorum. Kimsenin istediği yok.

— Gidebil irsin.

Nereye gideyim, der gibi etrafına bakındı, yine ayaklarını sürüyerek çıktı, gitti.

Avukatın müdafaasının son parçası:

— Müdafaamın başları nda müddeiumumînin[372] iddialarına cevap olarak evvelâ vak'ayı na kledeceğimi söyledim. Bunu, muhterem heyetinize müvekkilimin ağzından anlattım. Saniyen [373] katilin ve maktulün hayat ve karakterlerini tahlil edeceğimi taahhüt ettim[374]. İkisinin de hayatlarını, getirdiğim şahit ler bir sinema perdesinde imiş gibi gözünüzün önünde canlandırdılar. Karakterlerinin tahliline gelince –bu şahad etlerden sonra– pek lüzumu olmamakla beraber, yine kısaca bazı şeyler söylemeye kendimi mecbur addediyorum[375].

Evvelâ maktulden başlayacağım. Şimdiye kadar, onun, içinde yaşadığı cemaatin[376] temel direğini, için için kemiren ve bir gün birdenbire bütün cemaati çökerten bir kurt mahiyetinde[377] olduğuna, muhterem heyetiniz kanaat getirmiş olacaktır.

Biraz evvel, Şişli Serkomiseri'nin dosyası ve tahlili bu kurdun cemiyetimizin her tabakasının köküne diş geçirdiğini en kibarından, en fakirine kadar hulul ettiğini[378] bize gösterdi. Eğer sadetten[379] bi raz harice çıkmama müsaade ederseniz, Komiseri tebrik edeceğim. Katilin mahiyetini o dosya sayesinde anladık. Onu bir küçük köyden, Beyoğlu'nun gılzet[380] ve safahat âlemlerinden, fakir bir kömürcünün evine kadar takip ett ik. Ve o dosya sayesindedir ki, katilin bu kemirici hakikatini anlayabildik.

Böyle dişli, azılı ve muzır[381] insanlardan halk çok korkar. Her yerde, bilhassa bizde kavinin [382] zayıfin sırtından geçindiğine dair umumî bir kanaat vardır. Bu kanaati sarsmak, kökünden koparmak lâzımdır. Çünkü doğru değildir, çünkü medeniyeti, içtimaî[383] temellerin sağlamlığında, ve ahlâk kemiyetlerinde [384] bulan her cemaat, –insanın halk edildiği[385] günlerden beri– "Kavinin zayıfin sırtından geçinmesini" menedecek[386] teşekküller [387] yaratmakla meşguldür. Medenî insanların bu ideali ve hamle sinin vücut bulmuş bir şekilde muhterem heyetinizin temsil ettiği adliyedir. Eğer cemiyet vaktiyle maktulün faaliyetini menedebileydi [388], bu cinayet olmazdı. Fakat, bana diyeceksiniz ki, kanunun yakalayamadığı muzır [389] bir ferdi [390] başka bir fert cezalandırabilir mi? Hayır, bilhassa öldürmek hakkı hiçbir ferde ve rilmemiştir. Çünkü, hayat yeryüzünde en mukaddes[391] bir şeydir. Hayat, Allah'ın en güzel eseridir. Onu bozmak hakkı ferdin değil, cemiyetin, ırz, mal ve can emniyetinin muhafızı[392] olan adliyenindir. Heyetinizi temin edebilirim ki, bu davanın ilk davam olmasına ve gençliğime, tecrübesizliğime rağmen, adalet mefhumuna[393] mübalâğalı[394] , isterik nazariyeler[395] karıştıran avukatlardan değilim. Müddeiumumî ile bir tek noktada aynı fikirdeyim: Katiller ceza görmeli ve cezayı yalnız ve yalnız adliye vermelidir.

Bu, böyle olunca saik[396] denilen şeyin ehemmiyeti kal ır mı? Kalır. Çünkü adliye, ne kadar, ceza hakkını ferdin eline aldığı vak'aların saiklerini tespit ve tetkik ederse, fiil ve fikir sahasında eskiliklerini anlayabilir. Ve işte bu saik meselesinde en çok müddeiumumîye muarızım[397].

Müddeiumumî diyor ki, saik yoktur yahut ehemmiyetsizdir. Fakat katil en küçük bahane ile kanunu çiğneyen, kan döken, kanlı bir mahlûktur. Ben diyorum ki, bu iddiayı şahitlerin ifadesi tamamen nakzetmiştir [398]. Buna rağmen ben yine bu davanın can noktası olan saik meselesini, müvekkilimin karakterini tahlil ederken dikkatle teşrih etmeye[399] çalışacağım.

Biraz evvel adliyenin bir tek, mal, ırz ve can muhafızı olduğunu söyledim. Bu demektir ki, bu üç esas hakka el uzatanların şerrinden[400] cemiyeti ancak adliye kurtarabilir. Ve bu demektir ki, her fert adalet müessesesinin[401] bilvasıta[402] veyahut bilavasıta[403] bir parçasıdır. Eğer bir parçası değilse içtimaî[404] adaletin düşmanıdır.

Müvekkilim, işte adalet teşekkülünün esas mefhumunu temsil eden fertlerden biridir. Niçin? Çünkü kavinin zayıfin sırtından geçinmesine isyan eden, zayıfi daima himayeye[405] çalışan bir insandır.

Evvelâ onu ta çocukluğundan beri zayıfin muhafazasını üstüne almış görüyoruz. Topal bir kaz palazının öldürülmesi onda hiç unutamadığı bir intiba[406] bırakıyor. Hasta ve topal bir çocuğa karşı hissettiği şefkat ve muhabbet onu kardeş gibi sevdiği bir hamiden[407] ayırıyor; mizacına[408] uymayan bir muhitte senelerce çalıştırıyor. Bana diyeceksiniz ki: "Topal ve hasta bir çocuk için bu muhabbet âlâ amma, bir kaz palazına karşı bu hassasiyet anormal bir zihniyet [409] göstermez mi?" Ben de, hayır, diyeceğim. Muasır[410] memleketlerdeki bunca hayvan himayesi, teşekkülleri sağlam bir terbiye esasına, içtimaî bir lüzuma müstenittir[411]. Bu, fertlere zayıfi himaye vazifesini telkin[412] için yapılmıştır. Şurasını da kaydetmek isterim ki, Garp'ta[413] hayvan himayesi mefhumu doğmadan evvel, bizim cemiyetimizde hayvan hastaneleri mevcut olduğunu, halkın tabiî olarak hayvanlara iyi baktığını ecnebi müşahitleri[414] muhtelif[415] kitaplarında yazmışlardır. Hatta bir tanesi, bir köyde bir kaza eziyet eden adamın ahali tarafından linç edildiğini gördüğünü yazıyor. Demek müvekk ilimin bu hissi hiç de anormal değildir. Bilakis o, içtimaî sevkıtabiînin[416] en s ağlam ve devamlı bir esasıyla doğmuştur. Demek, bu kız müddeiumumînin dediği gibi hiçbir zaman ihtiyarıyla[417], isteyerek cana kıyamaz.

Kendisine atfedilen kurnazlık ve hilekârlık da doğru değildir. Onu ta çocukluğundan beri tanıyanlar onda doğru söylemek âd etinin bir illet[418] hâlinde olduğuna şahadet ediyorlar.

Bu genç kızı, içinde yaşadığı cemiy ete hayırlı ve lüzumlu bir unsur[419] iken, birdenbire katil yapan saik nedir?

Bir incisi, anasına muhabbetidir[420]. Öyle bir ana ki, sekiz sene dul kalmış, köy erkeklerinin bütün ısrarlarına rağmen kendi emeği ve alnının teriyle çocuğunu geçindirmiştir. Ve bu sekiz sene zarfında on para, on para biriktirerek bir çift öküz almayı emel edinmiş ve bu emeli ni her akşam kızıyla konuşmuştur.

Muhterem heyetiniz bilir ki, bir çiftçi için bir çift öküz en yüksek ref ah ve emniyet idealidir. Belki biriken para yekûn[421] itibarıyla bir zengin ziyafetinin şampanya masrafi kadar bile değildir. Fakat toprakta çalışanlar için bütün bir hay attır. İşte maktul evvelâ kadının namusunu çalmış, sonra sekiz uzun sene süren meşakkat[422] kanlı terle kazanılmış bir istikbal emniyetini çalmıştır. Ve bunun tesiriyle kız anasının deli olduğunu, yeis [423] içinde can verdiğini de görmüştür. Dünyada anasından başka kimsesi olmayan yumu şak kalpli bir çocuk için bundan daha elim[424] ne olabilir? Ve bu hâdise[425] müve kkilimin gönlüne ilk defa adam öldürmek hırsını koymuş, ilk saik bu eski bir facia ile kızın kafasına tohum atmıştır. Fakat, bu tohum nema [426] bulmamış, olduğu yerde gömülü kalmıştır. Çünkü bunu takip eden yıll arda kız, iyi bir muhite düşmüş, geçmişi âdeta unutmuştur. O kadar ki, Yolpalas'taki kapısında, anasının katili ile karşı karşıya gelince, ona fenalık etmeyi düşünmüyor. Altı ay aynı d am altında oturdukları hâlde kız onu öldürmüyor. Hatta anasını mahveden bu adam, kıza da taarruza [427] başlayınca bile, sadece ondan kaçmakla, yüz vermemekle iktifa ediyor[428]. Demek, kendini Yolpalas'ta maktulün şerrinden [429] masun[430] biliyor.

Fakat, bir gün, yani cinayet gününün gecesi, bu ad am kızın odasına çıkıyor ve sadece kızın namusunu tehdit etmekle de kalmıyor; kızın en çok sevdiği şeyi, zayıf bir çocuğu tehdit ediyor. Vaktiyle topal bir kaz yavrusunun bağırsaklarını deşecek kadar hain yürekli olan bu herifin, çocuğa da aynı fenal ığı yapabileceğine kız inanıyor. Çünkü müvekkilimin basit kafasında, şefik[431] yüreğinde, sakat bir palazla sakat bir çocuğun hayatı aynı de recede mukaddestir. İkisi de aynı sevgiye, aynı derecede esirgenmeye muhtaçtırlar...

Boğuk bir kadın hıçkırığı, Avukat'ı bir an için susturdu. Ahali ayağa kalkmış, ses gelen yere bakıyorlardı. Akkız'ın yüzü ellerinin içi nde sarsıla sarsıla ağlıyordu. Ve Avukat kızın tamamen susmasını beklemeden sözüne bıraktığı yerden devam etti:

— Ve o gece maktul, müvekkilimi kovduracağını, gelecek dadıyı elde edip çocuğu mahvedeceğini söylediği an , müvekkilimin yüreğine, onca yıl evvel atılıp kalan, "adam öldürmek" ihtirasının tohumu birdenbire bir çınar olmuş, köklerini kızın bütün varlığına daldırmıştır. Ve ertesi gün hakikat, kız bu mal ve ırz, belki de can hırsızını öldürmüştür.

Bu katilin saikleri[432] insanı deli edebilecek kadar kuvvetli yahut deli etmeden her şeyi göze aldıracak kadar kudretlidir. Bu kan, intikam için değil, nefis ve namus müdafaası için dökülmüştür. Hatta namustan da daha kuvvetli olan saik, bir sakat çocuğun müdafaasıdır.

Söyleyecek çok şeyim kalmadı. Sözlerime müdafaa ismi bile vermek istemem. Muhterem heyetiniz müvekkilime lâyık gördüğü cezayı verebilir. Yalnız şunu ilâve edeceğim: Adaleti ihsanla[433] tadil etmek[434] insanî ve lüzumlu bir harekettir. İnanıyorum ki, insanları sırf kuru bir adaletle muhakeme etsek hepimizi belki kapamak lâzım gelecek kadar içimizde tehlikeli temayüller[435] vardır. Adaleti ihsanla –yani anlayışla– tadil etmek her adalet teşekkülünün şiarıdır[436]. Büyük bir dünya şairi, ihsanın –bu manada– en nam dar[437] hükümdara, tacından ve tahtından çok yaraşacağını söylüyor. Ve diyor ki, yeryüzünd e adalete lütuf ve anlayış karıştırdıkları zaman, insanlar en çok samedaniyetin[438] birer mümessili[439] oluyorlar. Büyük bir Fransız kadını, "Anlamak affetmektir," demişti. Ben affediniz demiyorum. Yalnı z şunu demek istiyorum ki, cemiyetimizin hayırlı ve lüzumlu bir ferdi, adalet mekanizmasının gözünden kaçan, elinden kurtulan bir hırsıza, bir katile cezasını vermiştir, cemiyetimizi insan şeklinde bir kurttan halâs etmiştir[440]. İsterseniz ceza verin, fakat anlayın. Ve cezası bittikten sonra bu genç hayata yaşamak firsatını verin. Cemiyete borcunu ödesin, fakat canıyla değil, onu bir gün cemiyete iade edin. İnsanlar arasında o kadar sevdiği zayıf mahlûkata[441] bakmak, b ir gün en hayırlı bir ana olmak ihtimalini elinden almayın.

Hüküm, iki saat sonra verildi. Hâkim dedi ki:

— Maznunun hayatını tetkik ettik. Onda, hatta en kuvvetli bir saikle bile kan dökmek kabiliyeti olmadığına kanaat getirdik. Bir daha kendisini müşahede[442] altında bulunduran doktorları da dinledikten sonra, katil fiilinin[443] anî bir delilik esnasında ika edildiğine[444] kani olduk[445]. Doktorların lüzum görecekleri müddet, tıbbî müşahede altında, yani bir tımarhanede kalmak şartıyla katilin ademi mesuliyetine[446] karar verdik.

Mahkeme salonunu saran alkış arasında, yine eski boğuk hıçkırık yükseldi. Herkes susmuştu. Akkız ayakta, yanakları alev gibi, gözleri ateş içinde yanıyordu.

— Yanılıyorsunuz, diye bağırıyordu. Ben deli değilim. Ben bilerek öldürdüm. Can alan canını vermeli, beni öldürün. Ben anama, ben Sırma'ya gitmek istiyorum. Burada kalırsam yemin ediyorum, Sırma'nın bağırsaklarını deşeni, topal Bülent'e el uzatanı, Şakire'yi ana kucağından kahpeliğe salanı yine öldürürüm. Va... val... lahi...

Gazete muharrirleri çık çık fotoğraf çektiler. İki hademe Akkız'ı ko llarından yakalamış, sürükleyip götürüyorlardı. Deli olduğuna dair rapor veren ve o gün mahkemede büyük bir rol oynayan Doktor Salim Akgün, hademelerin kızı çıkardıkları kapıya doğru koştu, kayboldu.

HALİDE EDİB

(Paris, 19 Haziran 1936)

276. Subay.

277. Perişan olurum.

278. Burada, acımasız.

279 . Yatıştırmaya, sakinleştirmeye.

280. Düzelmedi.

281. Geçmişte.

282 . Kaplıcalara.

283. İnandım.

284. Sorgu yargıcına.

285. Giysilerini.

286. Savunmasından.

287. Uzman.

288. Bozuyor.

289. Sorumsuz .

290. İnanıyor.

291. Kuruntulu.

292. Saygıdeğer.

293. Sanığın.

294. Savcı.

295. Savcılığın soruşturma sonunda elde ettiği kanıtları ve iddialarını içinde topladığı, mahkemede okunan yazı.

296 . (Bir düşünce sistemine göre) kurmak, dayanmak; burada: hazırlamıştır.

297. Dikkate.

298. Sebepsizdir.

299. Yaradılışta.

300. Hilecidir.

301. Gerçekte olmayıp var sayılan, kuruntuya dayanan.

302. Toplum.

303. Kişiler.

304. Olayı.

305. Anlatacağım.

306. Açıklayacağım.

307. İnsafına (vicdan: kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç).

308. Tutukevinde.

309. Gözdağlarıma.

310. Gözlem.

311. İncelemelerle.

312. İlgili.

313. Yargıçlar kuruluna.

314 . Kaydettim.

315. Değiştirdi.

316. Sessizlik.

317. Savunma tanığı.

318. Kadınların çarşaf yerin e kullandıkları, başörtüsü ile birlikte giyilen hafif üstlük.

319. Sorgulamayı.

320. Gerçeği.

321. Kusurlarını.

322. Sevgi.

323. Önerince.

324. İznimle.

325. Aksine.

326. Sorgulamada.

327. Sanık.

328 . Düşmanlık.

329 . Dışarıda.

330. İlişkisi

331. Üzüldü.

332. Sorguya çekildi.

333. Davranışından.

334. Ününü.

335. Pis alışkanlıkları.

336. Hizmetçi takımının.

337. Tanıklığının.

338. İlgisi bulunan.

339. Öldürülene.

340. Ayrıntılarıyla.

341. İncelediği.

342. Eğilimleri.

343. Nitelendirdikten.

344. Dikkatini çekmişti.

345. Uçarılık eğlencelerinde.

346. Harcadığı.

347. Besbelliydi.

348. Yaralama olayında.

349. Tutuklanabilmesi.

350. Yeterli.

351. Kanıt.

352. Düşkündür.

353. Düzgün.

354. Belgelerim.

355. Tanıklık edecektir.

356. Çaresiz, zavallı.

357. Açık saçık.

358. Yaralamasını.

359. Y ükledi.

360. Bedelini.

361. Nergisgillerden, soğan köklü bir bitki ve bu bitkinin zerrin ve nergi s adlarıyla da anılan güzel kokulu çiçekleri.

36 2. Çok.

363 . Söyleyiş biçimleri.

364 . GÜRPINAR (Hüseyin Rahmi), romancı, hikâye ve oyun yazarı [İstanbul 17 Ağustos 1864 - 8 Mart 1944]. Romanlarında toplumun farklı kesimlerinden çeşitli tiplere ve topl umsal yaşayışta gözlemlediği değişme sorunlarına yer verdi. Gürpınar'ın romanları, dönemin İstanbul'unu toplum hayatı ve gelenekleriyle tanıtması bakımı ndan ayrıca önem taşır.

365 . Gerçekçi.

366 . Dünyasını.

367 . Güçlükle.

368 . (İt. *scarpino*) Ökçeli, konçsuz ayakkabı.

369. Acımasını.

370. Oyalamak.

371. Eskimiş, yıpranmış, bakımsız kalmış.

372. Savcının.

373. İkinci olarak.

374. Üstlendim.

375. Sayıyorum.

376. Toplumun.

377. Niteliğinde.

378. İçine sindiğini.

379. Konunun maksadından.

380. Kabalık.

381. Zararlı.

382. Güçlünün.

383. Sosyal.

384. Niceliklerinde.

385. Yaratıldığı.

386. Yasaklayacak.

387. Kuruluşlar.

388. Engelleyebileydi.

389. Zararlı.

390. Bireyi.

391. Kutsal.

392. Koruyucusu.

393. Kavramına.

394. Abartılı.

395. Kuramlar.

396. Neden.

397. Karşıyım.

398. Bozmuştur.

399. Açımlamaya.

400. Kötülüklerinden.

401. Kurumunun.

402. Dolaylı.

403. Dolaysız, doğrudan doğruya.

404. Sosyal.

405. Korumaya.

406. İzlenim.

407. Kayırandan.

408. Tabiatına.

409. Düşünüş biçimi.

410. Çağdaş.

411. Dayanmaktadır.

412 . Aşılamak.

413 . Batı'da

414 . Yabancı gözlemciler.

4 15. Çeşitli.

416 . İçgüdünün.

417 . Kendi seçimiyle.

4 18. Hastalık.

419 . Eleman.

420 . Sevgisidir.

421 . Toplam.

422. Gü çlük.

423. Kara msarlık.

424. A cıklı.

425. Olay.

4 26. Gelişme.

427. Saldırıya.

428 . Yetiniyor.

429. Kötülüğünden.

430. Korunmuş.

431. Sevecen.

432. Cinayetin sebepleri.

433. Bağışlamayla.

434. Doğrulamak, hak ve adalete uygun hale getirmek.

435. Eğilimler.

436. Belirtisidir.

437. Ünlü.

438. Tanrısallığın.

439. Temsilcisi.

440. Kurtarmıştır.

441. Yaratıklara, canlılara.

442. Gözlem.

443. Öldürme olayının.

444. Yapıldığına.

445. İnandık.

446. Suçsuz olduğuna.

KİTABI YAYINA HAZIRLAYANLARIN Y ARARLANDIĞI KAYNAKLAR

Adıvar, Halide Edib; *Yolpalas Cinayeti* ; İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, 1937.

Adıvar, Halide Edib; *Yolpalas Cinayeti*; *Yedigün*, nr. 178-189, 5 Ağustos - 21 Birinci Teşrin 1936.

Çeri, Bahriye; *Türk Romanında Kadın*; 1923-1938 D önemi; İstanbul, Simurg, 1966.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik L ügat*; İstanbul, 1970.

Enginün, İnci; *Halide Edib Adıvar'ı n Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*; İstanbul, 1978.

Gövsa, İbrahim Alaettin; *Türk Meşhurları*; İstanbul, tarihsiz.

Meydan Larouss e; İstanbul, Meydan Gazetecilik, 1969-1973

Okday, Şefik; *B üyükbabam, Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*; İstanbul, tarihsiz.

Türk Dil Kur umu; *Türkçe Sözlük*; Ankara, 1988.

Bir Cinai Roman Rüyası

Yolpalas Cinayeti romanıyla il k karşılaşmamız, *Yedigün* dergisi ciltlerinde. Zaman epey eski, gitgide puslara karışıyor.

Yalnız Münif Fehim Bey'in eşsiz illüstrasyonlarını açık seçik gözümün önüne getirebiliyorum. Derginin sayfalarını karı ştırdıkça, her yeni hafta, tefrika sürdüğünce bu illüstrasyonlara bakakalmışımdır.

Yedigün ciltleri, Bedia Yenge'yle Ferit Amca'nın Arnavutköyü'ndeki küçücük evlerinde durur. Yan yana dizilmiş kalın kaim ciltler. Cilt kapakları çok uçuk gece mavisidir. Derginin adıysa mora çalar koyu bir gece mavisi. Tam ortada 1930'ların bir kapak kızı bize adeta Hollywood'dan gülümser.

Sevgili Bedia Yenge'miz daha geçenlerde öldü, yaz ortası; doksanını aşalı hani. Bilmem o unutulmaz *Yedigün* ciltleri ne oldu. Onları yıllar boyu aranıp durmuştum. Sonra bir gün, Kadıköyü'nde bir sahafta buldum, yazı k ki tümünü değil. Bulduklarım arasında, *Yolpalas Cinayeti*'nin tefrikası yerli yerindeydi. Münif Fehmi'leri me de kavuşmuştum...

Romanla ikinci karşılaşmamız ise, dedemin Altıyol'daki kitapçı dükkânında. Gri kapaklı, Ah met Halit Yaşaroğlu Kitap Evi ürünü *Yolpalas Cinayeti*'ler art arda rafta duruyorlar. Ellilerin sonu. Ese rin o basımının, o "ilk" basımının henüz tükenmemiş olması o zamanlar elbette yüreğimi burkmamıştır. Bugün düşündükçe yüreğim burkuluyor.

Duygusallıkla yaklaştığımız romanlar vardır; *Yolpalas Cinayeti* benim için onlardan biri . Halide Edib Adıvar'ın en güçlü eserlerinden mi? *Sinekli Bakkal* kadar ünlü, *Kalp Ağrısı* kadar ince ve duyarlı, *Handan* kadar çarpıcı mı? Bunları bilemem. Ama *Yolpalas Cinayeti*'nin derin etkisi altında kaldığımı, yıllar yılı ondan izdüşümlerle yaşadığımı mu tlaka söylemeliyim.

Halide Edib sanki bir "cinai roman rüyası" görmüştür. Çocukluğunun, hemen hepsi terc üme cinai romanları, işte böyle, nice zamanlar sonra, olgunluk katındaki bir romancıya kendilerini hatırlatmış gibidirler. Romancı da yazı masasının başına geçmiş ve *Yolpalas Cinayeti*'ni –belki de– soluk soluğa kaleme getirmiştir.

Burada kendisine yakın, yatkın temalar, sözgelimi Doğu-Batı sorunu, sözgelimi Şişli sosyetesi, sözgelimi kentli-köylü tezatı yine karşımıza çı kar. Hatta, Şişli sosyetesi en belirgin çizgilerle ve en derli toplu biçimde çizilmiştir. Ne var ki, geri planda, cinai romanda "merhamet" aramak isteyen çok de ğişik, çok farklı bir Halide Edib'i yakalarız. Cinayetin arkasındaki "masumiyet"i anlatmaktadır romancı.

O masumiyet anlatımı bana şimdi her zamankinden keder verici geliyor. Romancının birkaç fırça darbesiyle geçiştirdiği bu roman, bir de bakıyorsunuz, edeb iyatımızda, Türk romanında örneği pek görülmemiş bir "ruh çözümlemesi" romanına okurlarını şaşırtarak açılıyor.

Po lisiye romanın tercihi olan "cinayeti açıklama, katili iyice sakladıktan sonra, gizli ipuçlarıyla gözler önüne seriverme" akışı, *Y olpalas Cinayeti*'nin benimsediği akış değil. Tam tersini ileri sürebiliriz: Romancı yalnızca masumiyeti anlatmak istemekte, dahası, ka tilin "mazlumiyet"ine bizi çekip götürmektedir.

Azımsanacak, görmezden gelinebilecek bir girişim değil bu. Ka leme getirildiği tarih hatırlanılırsa, "yenilikçiliği" büsbütün hissolunacaktır...

SELİ M İLERİ

İçindekiler

1. Sunuş
2. 1
3. 2

4. 3
5. 4

6. 5
7. 6
8. 7

9. Başvurulan Kaynaklar
10. Bir Cinai Roman Rüyası

Table of Contents

Sunuş

Yolpalas Cinayeti

1

2

3

4

5

6

7

Başvu rulan Kaynaklar

Bir Cinai Roman Rüyası